

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет податкової справи, обліку та аудиту

Кафедра адміністрування податків

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Податкова культура та формування партнерських відносин у податковому процесі: досвід країн ЄС»

Здобувач вищої освіти II курсу,
групи ОММ 23-1,
спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»,
ОПП «Міжнародне оподаткування»

(підпис)

Нікитенко
Олександр Олексійович

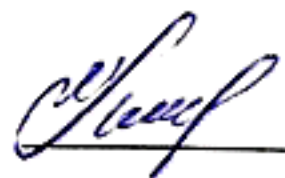
Науковий керівник

(підпис)

Прокопенко
Ірина Адольфівна,
к.е.н., доцент
Лекарь

Керівник освітньо-
професійної програми

(підпис)

Сергій Іванович,
д.ю.н., професор

Допущено до захисту за рішенням кафедри адміністрування податків,
протокол від «24» 01 2025 № 9

Завідувач кафедри
адміністрування податків

(підпис)

Іванишина О.С.,
к.е.н., доцент

Реєстрація № 5 20.01.25

(дата)

[Signature]

(підпис відповідальної особи)

Результати перевірки

до захисту

(до захисту, на доопрацювання)

26.12.24

(дата)

[Signature]

(підпис)

Результат захисту

70/С/4

(оцінка)

07.02.25

(дата)

[Signature]

(підпис)

Голова комісії:

[Signature]

(підпис)

Ю.В. Кушнарьова

(ініціали, прізвище)

Члени комісії:

[Signature]

(підпис)

С.І. Лекарь

(ініціали, прізвище)

(підпис)

В.Л. Андрущенко

(ініціали, прізвище)

[Signature]

(підпис)

І.А. Прокопенко

(ініціали, прізвище)

Секретар комісії:

[Signature]

М.В. Яруш

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1. Зміст кваліфікаційної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	21		
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	7		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	3		
4. Рецензент	від 0 до 5	4		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	35		
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	4		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	3		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	19		
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	6		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	35		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	70		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
70	C	4 (добре)	07.02. 2025	Кушнарєва Ю.В. Лекарє С.І. Андрущенко В.Л. Прокопенко І.А. Яруш М.В.

Правила переведенням оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

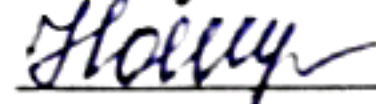
Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра адміністрування податків
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Затверджую

Завідувач кафедри

Іванишина О.С.

«22» 12 2023

Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувача вищої освіти

Нікитенка Олександра Олексійовича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. **Тема кваліфікаційної роботи** «Податкова культура та формування партнерських відносин у податковому процесі: досвід країн ЄС»
2. Затверджена наказом ректора від 20.12.2023 №1700, з внесенням змін наказом від 10.10.2024 № 1517.
3. **Строк здачі закінченої роботи** 23.12.2024 р.
4. **Цільова установка**

Мета роботи: розкрити роль податкової культури у формуванні ефективних партнерських відносин між державою та платниками податків, а також проаналізувати досвід країн Європейського Союзу у цьому процесі з метою розробки рекомендацій для вдосконалення податкових відносин в Україні.

Об'єкт дослідження: податковий процес як система економічних і правових відносин, що виникають між державою та платниками податків у процесі оподаткування.

Вихідні дані до роботи: нормативно-правові акти з питань оподаткування, наукові статті та монографії, які розкривають сутність та особливості справляння в Україні та в європейських країнах прямих податків, офіційні сайти Державної податкової служби та Міністерства фінансів України, статистичні та аналітичні дані з офіційних сайтів ОЕСР та Taxes in Europe.

5. **Перелік графічного матеріалу** – 12 таблиць, 2 рисунка.

6. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом):

РОЗДІЛ 1. Методологічні аспекти формування податкової культури

1.1. Податкова культура як складова національної культури

1.2. Роль податкової культури у забезпеченні ефективного податкового процесу

РОЗДІЛ 2. Специфіка формування партнерських відносин у податковому процесі

2.1. Роль інституційного середовища у формуванні взаємовідносин між учасниками податкового процесу.

2.2. Аналіз впливу рівня податкового навантаження в країнах ЄС та Україні на поведінку платників

2.3. Механізми формування довіри та партнерства у податковій сфері

РОЗДІЛ 3. Досвід країн Європейського Союзу у формуванні податкової культури

3.1. Аналіз податкової культури та партнерських відносин у країнах ЄС

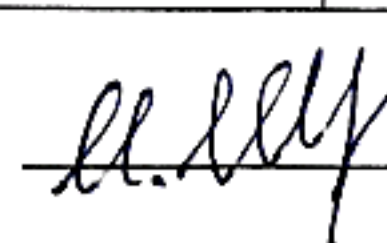
3.2. Можливості впровадження європейського досвіду в Україні

7. Календарний план виконання роботи;

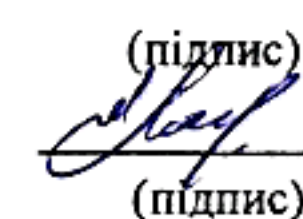
№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
	2	3	
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи та написання заяви на її затвердження	11.11.2023	11.11.2023
2.	Отримання завдання наукового керівника для виконання кваліфікаційної роботи	22.12.2023	22.12.2023
3.	Узгодження плану кваліфікаційної роботи з керівником	01.03.2024	01.03.2024
4.	Підготовка I розділу кваліфікаційної роботи та подання його керівнику	20.05.2024	20.05.2024
5.	Підготовка II розділу кваліфікаційної роботи та подання його керівнику	02.09.2024	02.09.2024
6.	Підготовка III розділу кваліфікаційної роботи та подання його керівнику	25.11.2024	25.11.2024
7.	Доопрацювання з урахуванням зауважень керівника	23.12.2024	23.12.2024
8.	Отримання відгуку керівника роботи	26.12.2024	26.12.2024
9.	Перевірка роботи в системі антиплагіат	10.01.2025	10.01.2025
10.	Отримання зовнішньої рецензії	15.01.2025	15.01.2025
11.	Отримання допуску зав. кафедри до захисту	20.01.2025	20.01.2025
12.	Попередній захист роботи	23.01.2025	23.01.2025
13.	Захист кваліфікаційної роботи	07.02.2025	07.02.2025

Дата видачі завдання «22» грудня 2023 року.

8. Керівник кваліфікаційної роботи

 Прокопенко І.А.

9. Керівник освітньо-професійної програми

 (підпис)
(прізвище, ініціали)
Лекар С.І.

10. Завдання до виконання отримав
здобувач вищої освіти

 (підпис)
(прізвище, ініціали)
Нікитенко О.О.

АНОТАЦІЯ

«Податкова культура та формування партнерських відносин у податковому процесі: досвід країн ЄС»

Метою роботи є розкрити роль податкової культури у формуванні ефективних партнерських відносин між державою та платниками податків, а також проаналізувати досвід країн Європейського Союзу у цьому процесі з метою розробки рекомендацій для вдосконалення податкових відносин в Україні.

Завданням роботи є

- Дослідити сутність податкової культури як складової національної культури та її вплив на податковий процес.
- Визначити роль податкової культури в забезпеченні ефективності функціонування податкової системи.
- Оцінити вплив інституційного середовища на формування партнерських відносин між податковими органами та платниками податків.
- Провести аналіз впливу рівня податкового навантаження на поведінку платників податків у країнах ЄС та в Україні.
- Дослідити механізми побудови довіри і формування партнерства в податковій сфері.
- Проаналізувати досвід країн ЄС у формуванні податкової культури та партнерських відносин між податковими органами та платниками податків.
- Розробити рекомендації щодо використання європейського досвіду для вдосконалення податкових відносин в Україні.

Предметом дослідження є система взаємовідносин, що формуються між державою та платниками податків у процесі сплати податків, та їх залежність від рівня податкової культури суспільства.

Об'єктом дослідження є податковий процес як система економічних і правових відносин, що виникають між державою та платниками податків у процесі оподаткування.

За результатами дослідження сформульовані практичні рекомендації щодо імплементації досвіду країн-членів Європейського Союзу в національну податкову систему для підвищення її ефективності та фінансової стабільності.

Одержані результати сприятимуть підвищенню ефективності адміністрування податків, зниженню рівня тінізації економіки та збільшенню надходжень до бюджету.

Дипломна робота містить 56 сторінок, 12 таблиць, 2 рисунка, список використаних джерел з 42 найменувань.

Ключові слова: Валовий внутрішній продукт, організація економічного співробітництва та розвитку, індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index), податок на додану вартість, Європейський союз.

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2024-2025.

Рік захисту роботи – 2025.

ABSTRACT

«Tax culture and the formation of partnership relations in the tax process: the experience of EU countries»

The purpose of the work is to reveal the role of tax culture in forming effective partnership relations between the state and taxpayers, as well as to analyze the experience of European Union countries in this process in order to develop recommendations for improving tax relations in Ukraine.

The task of the work is

1. To investigate the essence of tax culture as a component of national culture and its impact on the tax process.
2. To determine the role of tax culture in ensuring the efficiency of the tax system.
3. To assess the impact of the institutional environment on the formation of partnership relations between tax authorities and taxpayers.
4. To analyze the impact of the level of tax burden on the behavior of taxpayers in the EU countries and in Ukraine.
5. To investigate the mechanisms for building trust and forming partnerships in the tax sphere.
6. To analyze the experience of EU countries in forming tax culture and partnership relations between tax authorities and taxpayers.
7. To develop recommendations on the use of European experience to improve tax relations in Ukraine.

The subject of the study is the system of relationships that are formed between the state and taxpayers in the process of paying taxes, and their dependence on the level of tax culture of society.

The object of the study is the tax process as a system of economic and legal relations that arise between the state and taxpayers in the process of taxation.

Based on the results of the study, practical recommendations have been formulated for implementing the experience of the European Union member states into the national tax system to increase its efficiency and fiscal stability.

The results obtained will contribute to increasing the efficiency of tax administration, reducing the level of shadow economy and increasing budget revenues.

The thesis contains 56 pages, 12 tables, 2 figures, a list of sources used with 42 names.

Keywords: Gross domestic product, Organization for Economic Cooperation and Development, Corruption Perceptions Index, value added tax, European Union.

Year of completion of the qualification work: 2024-2025.

Year of defense: 2025.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ	7
1.1. Податкова культура як складова національної культури	7
1.2. Роль податкової культури у забезпеченні ефективного податкового процесу	14
Висновки до Розділу 1	19
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН У ПОДАТКОВОМУ ПРОЦЕСІ	20
2.1. Роль інституційного середовища у формуванні взаємовідносин між учасниками податкового процесу.....	20
2.2. Аналіз впливу рівня податкового навантаження в країнах ЄС та Україні на поведінку платників	23
2.3. Механізми формування довіри та партнерства у податковій сфері	26
Висновки до розділу 2	34
РОЗДІЛ 3. ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ФОРМУВАННІ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ.....	35
3.1. Аналіз податкової культури та партнерських відносин у країнах ЄС.....	35
3.2. Можливості впровадження європейського досвіду в Україні.....	41
Висновки до розділу 3	46
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	51

ВСТУП

Податкова культура та формування партнерських відносин у податковому процесі є важливою складовою економічного розвитку сучасної держави. Успішне функціонування податкової системи залежить від рівня довіри між державою та платниками податків, що, своєю чергою, визначається сформованістю податкової культури.

Актуальність дослідження податкової культури та формування партнерських відносин у податковому процесі визначається важливістю побудови ефективної податкової системи, яка базується на довірі між державою та платниками податків. В умовах глобалізації та інтеграції до європейського простору Україна стикається з викликами адаптації та запровадження найкращих практик Європейського Союзу у сфері оподаткування, зокрема щодо формування податкової культури.

Стан і ступінь розробки проблеми податкової культури та механізмів формування партнерських відносин між державою і платниками податків у спеціальній літературі характеризується значною увагою як з боку вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. У наукових дослідженнях акцентується на важливості податкової культури як складової економічної стабільності держави, що впливає на добровільну сплату податків, рівень податкової дисципліни та довіру до податкових органів.

Зарубіжні вчені, такі як Річард Берд, Джеймс Аллен та Філіп Сміт, досліджували економічні та соціальні аспекти формування податкової культури, підкреслюючи її вплив на функціонування податкових систем у розвинених країнах. Особливу увагу приділено досвіду країн Європейського Союзу, зокрема Швеції, Німеччини та Франції, які демонструють високий рівень податкової культури завдяки стабільному податковому законодавству, прозорості адміністративних процедур та освітнім ініціативам.

В українській науковій літературі проблема податкової культури та партнерських відносин досліджувалася такими вченими, як А. Мельник, Т.

Кіреєва та О. Василенко. Вони акцентують увагу на складнощах, пов'язаних із нестабільністю податкового законодавства, низьким рівнем довіри до податкових органів та корупційними ризиками. Особливе місце займають праці, присвячені механізмам удосконалення податкового адміністрування, зокрема впровадженню електронних сервісів та автоматизації податкових процесів, що є важливими для адаптації європейського досвіду в Україні.

Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, питання інтеграції європейського досвіду у сфері податкової культури в Україні потребує додаткового дослідження. Особливої уваги вимагають аспекти впровадження освітніх програм, механізмів підтримки платників податків та антикорупційних заходів. Таким чином, дослідження цієї проблеми є актуальним і важливим для вдосконалення податкової системи України.

Мета дослідження – розкрити роль податкової культури у формуванні ефективних партнерських відносин між державою та платниками податків, а також проаналізувати досвід країн Європейського Союзу у цьому процесі з метою розробки рекомендацій для вдосконалення податкових відносин в Україні.

Завдання дослідження:

1. Дослідити сутність податкової культури як складової національної культури та її вплив на податковий процес.
2. Визначити роль податкової культури в забезпеченні ефективності функціонування податкової системи.
3. Оцінити вплив інституційного середовища на формування партнерських відносин між податковими органами та платниками податків.
4. Провести аналіз впливу рівня податкового навантаження на поведінку платників податків у країнах ЄС та в Україні.
5. Дослідити механізми побудови довіри і формування партнерства в податковій сфері.
6. Проаналізувати досвід країн ЄС у формуванні податкової культури та партнерських відносин між податковими органами та платниками податків.

7. Розробити рекомендації щодо використання європейського досвіду для вдосконалення податкових відносин в Україні.

Проблема податкової культури та формування партнерських відносин у податковому процесі є об'єктом уваги багатьох дослідників в економічній літературі. Значну увагу приділено ролі податкової культури у формуванні економічної свідомості громадян, її впливу на податкову дисципліну та надходження до бюджету. Дослідження підкреслюють важливість довіри між платниками податків і державою як основи ефективної податкової системи. У працях зарубіжних і вітчизняних науковців висвітлено європейський досвід побудови прозорих і справедливих податкових систем, що сприяють розвитку партнерських відносин. Водночас недостатньо уваги приділено адаптації цих практик до специфіки економічних і соціальних умов України, що визначає актуальність подальшого дослідження.

Предмет дослідження – це система взаємовідносин, що формуються між державою та платниками податків у процесі сплати податків, та їх залежність від рівня податкової культури суспільства.

Об'єктом дослідження є податковий процес як система економічних і правових відносин, що виникають між державою та платниками податків у процесі оподаткування.

Для досягнення мети дослідження використано комплекс методів, серед яких системний аналіз для оцінки взаємозв'язків між елементами податкового процесу, порівняльний аналіз для вивчення особливостей податкової культури та партнерських відносин у країнах ЄС та Україні, а також методи індукції і дедукції для формування висновків щодо впливу податкової культури на ефективність податкової системи. Застосовано економіко-статистичні методи для аналізу даних про податкове навантаження та його вплив на поведінку платників податків, а також метод узагальнення для розробки рекомендацій щодо покращення податкових відносин в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у систематизації підходів до формування податкової культури як складової національної культури та її

ролі в забезпеченні ефективності податкової системи. У роботі вперше адаптовано досвід країн Європейського Союзу до умов України з урахуванням економічних, соціальних та інституційних особливостей. Розроблено рекомендації щодо впровадження механізмів довіри та партнерства у податковому процесі, що сприяють підвищенню рівня добровільної сплати податків і мінімізації ухилення від оподаткування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх застосування для вдосконалення податкової політики України. Розроблені рекомендації можуть бути використані податковими органами для покращення адміністрування податків, запровадження прозорих механізмів взаємодії з платниками податків та підвищення рівня їхньої обізнаності. Отримані результати можуть слугувати основою для розробки освітніх програм із підвищення податкової культури населення, а також формування стратегій довгострокового партнерства між державою і платниками податків.

Інформаційну базу дослідження складають наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, що стосуються теоретичних і практичних аспектів податкової культури та механізмів формування партнерських відносин між державою і платниками податків. Значну роль відіграють статистичні дані та аналітичні звіти міжнародних організацій, зокрема Transparency International, OECD, Світового банку та Європейської комісії, які відображають показники податкової дисципліни, рівня довіри до податкових органів і ефективності податкових систем у країнах Європейського Союзу.

Для аналізу ситуації в Україні використано офіційні документи, нормативно-правові акти, звіти Державної податкової служби України, Міністерства фінансів України, а також дані з відкритих джерел, що відображають поточний стан податкової системи. Практична складова базується на порівнянні показників податкового адміністрування, витрат на адміністрування податків, частки добровільної сплати податків та податкової обізнаності населення в Україні та країнах ЄС.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

ВВП – Валовий внутрішній продукт

ЄС – Європейський Союз

OECD – Організація економічного співробітництва та розвитку

CPI – Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index)

ПДВ – Податок на додану вартість

РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ

1.1. Податкова культура як складова національної культури

Національна культура — це сукупність цінностей, норм, переконань та традицій, які формують світогляд, поведінку та відносини громадян всередині суспільства. Вона відображає історичний та соціальний контекст країни, включаючи рівень освіти, релігійні вірування, політичні та соціальні погляди, а також економічну систему. Національна культура безпосередньо впливає на економічну поведінку громадян, зокрема на їхнє ставлення до власності, праці, соціальної відповідальності та держави.

Податкова культура є важливим компонентом національної культури, яка охоплює систему знань, цінностей, мотивів та установок, що визначають економічну поведінку громадян у сфері оподаткування. Це глибоке усвідомлення громадянами своїх обов'язків перед державою, яке включає знання податкової системи, розуміння її функцій та важливості, а також готовність добровільно виконувати податкові зобов'язання. Податкова культура визначає, наскільки громадяни усвідомлюють значення податків для соціально-економічного розвитку та забезпечення суспільних потреб, а також відображає їхню внутрішню мотивацію до чесного дотримання податкових правил.[6]

Знання податкової системи є одним із ключових елементів податкової культури, оскільки громадяни повинні розуміти основи оподаткування, види податків, їхні ставки та процедури сплати. Це не просто формальне ознайомлення з нормативними актами, а глибше розуміння сутності податків, їхньої ролі в забезпеченні стабільного функціонування держави та соціальної інфраструктури. Знання податкової системи дає громадянам можливість усвідомлено сприймати податки як важливий елемент державної політики, а не як примусове вилучення частини їхніх доходів.

Наступним важливим елементом податкової культури є позитивне ставлення до податків. Це означає, що громадяни сприймають податки як

необхідний та корисний інструмент для соціального та економічного розвитку, який є джерелом фінансування державних послуг. Позитивне ставлення до податків передбачає розуміння, що ці кошти спрямовуються на важливі соціальні проєкти, такі як охорона здоров'я, освіта, інфраструктура, соціальні програми, які забезпечують добробут усього суспільства. Позитивне ставлення до податків також формує підтримку серед громадян щодо податкової політики держави, що сприяє стабільності та передбачуваності податкових надходжень.

Важливим компонентом податкової культури є відповідальність, яка передбачає готовність громадян виконувати свої податкові зобов'язання, навіть за відсутності прямого контролю. Це почуття обов'язку перед суспільством, яке стимулює громадян до чесної сплати податків. Відповідальність у сфері податків є показником високого рівня правової та економічної свідомості, що формується через усвідомлення власного внеску в розвиток держави. Відповідальні громадяни розуміють, що ухилення від сплати податків шкодить не лише державі, а й соціальній єдності та солідарності, оскільки кожен громадянин робить свій внесок у фінансування суспільних благ.[5]

Довіра до податкових органів є ще одним критично важливим елементом податкової культури, що впливає на рівень податкової дисципліни та ставлення до податків. Громадяни, які впевнені в прозорості, справедливості та ефективності податкових інститутів, частіше дотримуються податкових зобов'язань. Довіра до податкових органів знижує рівень конфліктності між державою і платниками податків та стимулює добровільне виконання податкових зобов'язань. Якщо громадяни бачать, що податкові органи працюють ефективно, без корупційних схем, і використовують податки на благо суспільства, вони більше схильні підтримувати систему оподаткування.

Національна культура має фундаментальний вплив на формування податкової культури, адже саме вона визначає базові цінності, установки та очікування громадян щодо держави та її інституцій. Національні особливості культури, такі як рівень довіри до державних органів, історичні традиції управління, суспільні норми й звичаї, створюють основу для розвитку

відношення громадян до податків та їх готовності виконувати податкові обов'язки. У суспільствах із високим рівнем довіри до держави та її органів, таких як Швеція, Норвегія та інші країни Скандинавії, податкова культура є важливою частиною суспільного життя. Громадяни в таких країнах, розуміючи важливість податків для забезпечення соціальних послуг та добробуту, ставляться до їх сплати з високим рівнем відповідальності. Висока довіра до держави в цих суспільствах забезпечує позитивне ставлення громадян до податкової системи, вони сприймають її як об'єктивну, справедливую та прозору, а податки – як важливий механізм для підтримки суспільного блага.

У країнах, де рівень довіри до уряду низький і корупція залишається серйозною проблемою, формування податкової культури відбувається повільніше та супроводжується значними перешкодами. Низький рівень довіри до державних органів часто призводить до негативного ставлення до податків, які громадяни можуть сприймати як несправедливий тягар, що не приносить реальної користі. У таких суспільствах ухилення від податків стає поширеною практикою, оскільки платники не бачать реальних результатів своїх внесків у вигляді покращення якості державних послуг чи прозорого управління. Це підриває розвиток податкової культури і змушує державу вкладати більше ресурсів у примусові механізми стягнення податків.

На формування податкової культури впливають також історичні та економічні чинники. У країнах із давніми традиціями демократичного правління, де державна влада історично демонструвала прозорість та відповідальність, податки завжди сприймалися як необхідний внесок у загальний розвиток і добробут. Історичний досвід використання податків на благо суспільства створює довгострокові культурні установки, що підтримують податкову дисципліну та добровільне виконання громадянами податкових зобов'язань. У таких суспільствах податкова культура стала важливим елементом національної ідентичності, відображаючи цінності солідарності, соціальної справедливості та відповідальності.[15]

Економічна свідомість є важливим компонентом податкової культури, адже саме вона визначає ступінь усвідомлення громадянами свого внеску в розвиток держави через сплату податків. Економічно свідомі громадяни розуміють, що податки не просто вилучають частину їхніх доходів, а є інвестицією в суспільне благо та створення стабільного соціального середовища. Це усвідомлення виникає на основі розуміння того, як податки сприяють державному фінансуванню основних соціальних потреб: освіти, охорони здоров'я, розбудови інфраструктури та забезпечення безпеки.

Економічна свідомість мотивує платників податків ставитися до податкової системи не лише як до примусової складової, але й як до механізму, який гарантує доступ до суспільних благ, підтримує розвиток економіки та забезпечує добробут на національному рівні. Економічно свідомі платники податків усвідомлюють, що їхні податкові внески створюють можливості для соціальної рівності, адже податки використовуються для фінансування програм, які можуть допомогти менш забезпеченим верствам населення. Податки сприяють стабільному функціонуванню держави та стимулюють економічне зростання, забезпечуючи при цьому більш рівні умови для всіх громадян.

Економічна свідомість також є критично важливою для підтримки довіри до податкової системи, оскільки вона зміцнює зв'язок між громадянами та державою. Розуміння ролі податків у фінансуванні суспільних потреб формує відповідальне ставлення до виконання податкових зобов'язань, сприяючи добровільній та прозорій сплаті податків. Економічно свідомі громадяни визнають, що податки є джерелом ресурсів для реалізації державних програм і підтримки економічної стабільності. Вони розуміють, що своєчасна і чесна сплата податків сприяє зміцненню економічної інфраструктури, поліпшенню якості життя та забезпеченню необхідних суспільних послуг, від яких залежить їхній добробут.

Податкова культура є одним із важливих механізмів формування соціальної відповідальності, оскільки вона виховує в громадянах розуміння ролі податків у спільному розвитку суспільства. Через податкову культуру громадяни

усвідомлюють, що податки — це не просто обов'язок перед державою, але й особистий внесок у забезпечення соціального добробуту, доступу до освітніх, медичних, інфраструктурних послуг, підтримку економічної стабільності та загальний прогрес країни. У суспільствах, де податкова культура добре розвинена, громадяни сприймають сплату податків як важливу частину своєї участі в побудові держави, де кожен вносить свою частку, забезпечуючи таким чином загальне благо.[9]

Податкова культура також є важливим показником рівня правосвідомості та правової дисципліни, оскільки відображає ставлення громадян до закону загалом і до податкового законодавства зокрема. Високий рівень податкової культури вказує на глибоке усвідомлення громадянами свого обов'язку перед державою та суспільством, а також на їхню готовність дотримуватися законодавства навіть у ситуаціях, коли контроль є мінімальним. Це свідоме ставлення до сплати податків як до законного обов'язку, що підтверджує зрілість суспільства та здатність громадян діяти згідно з установленими правовими нормами.

Податкова культура відіграє важливу роль у стабілізації та розвитку держави, оскільки вона сприяє добровільній сплаті податків громадянами та знижує необхідність у жорстких заходах контролю та примусу. Коли громадяни мають високий рівень податкової культури, вони розуміють значення податків для підтримки суспільних благ і добровільно виконують свої податкові зобов'язання. Це створює стабільні надходження до державного бюджету, що дозволяє уряду забезпечувати сталість фінансових ресурсів та прогнозувати економічний розвиток на тривалий період. Податкова культура тим самим зменшує витрати на адміністрування податків, оскільки держава не потребує значних ресурсів для контролю та примусу. Замість цього держава може зосередитися на ефективному розподілі бюджетних коштів для соціально-економічних програм, таких як охорона здоров'я, освіта, розвиток інфраструктури та інші сфери, що безпосередньо покращують добробут суспільства.

На міжнародному рівні відмінності в податковій культурі між країнами можуть суттєво впливати на економічні відносини. У країнах із сильною податковою культурою, таких як більшість країн Європейського Союзу, відповідальне ставлення громадян до податків сприяє міжнародній довірі та відкриває можливості для економічної співпраці. Інші країни розглядають такі держави як надійних партнерів, адже прозорість і стабільність податкових систем формують прогнозований економічний простір. Це підвищує рівень довіри з боку іноземних інвесторів та сприяє залученню капіталу для розвитку національної економіки.[12]

Таблиця 1.1

Визначення податкової культури за підходами різних вчених

Автор / Дослідник	Визначення податкової культури
А. Соколов (2018)	Система цінностей, знань, переконань і поведінкових установок, яка визначає ставлення громадян до податків і податкової системи.
О. Кір'ян (2020)	Сукупність економічних і правових знань, які формують позитивне ставлення до виконання податкових зобов'язань.
І. Смирнов (2019)	Рівень обізнаності громадян щодо податкового законодавства, їхня готовність до виконання податкових обов'язків та сприйняття податків як інструменту розвитку суспільства.
М. Грошев (2021)	Частина національної культури, що формує відповідальність платників податків і сприяє добровільному виконанню податкових зобов'язань.
Т. Бойко (2017)	Показник правової культури суспільства, що характеризує ступінь довіри до податкової системи та держави загалом.
Європейська комісія (2015)	Культура взаємної довіри між податковими органами і платниками податків, що базується на прозорості, справедливості та ефективності.

Результати аналізу таблиці демонструють багатогранність поняття «податкова культура» через різні підходи вітчизняних та зарубіжних дослідників. Згідно з А. Соколовим (2018), податкова культура розглядається як система цінностей, знань, переконань та поведінкових установок, які визначають ставлення громадян до податків і податкової системи. Важливість цього визначення полягає в акценті на комплексності феномена, що включає як раціональні, так і емоційні аспекти ставлення до податків [12].

О. Кір'ян (2020) підкреслює, що податкова культура формується через сукупність економічних і правових знань. Такий підхід наголошує на

необхідності підвищення обізнаності громадян про податкове законодавство та його значення, адже тільки обізнані громадяни здатні оцінити важливість сплати податків для загального добробуту [21].

І. Смирнов (2019) додає до визначення компонент внутрішньої готовності громадян виконувати свої податкові обов'язки, що відображає рівень їхньої соціальної свідомості. Він також зазначає, що важливо, аби податки сприймалися не як примус, а як необхідний механізм для розвитку суспільства [15].

М. Грошев (2021) акцентує увагу на податковій культурі як на частині національної культури. У цьому визначенні податкова культура сприймається як складова загального рівня правосвідомості, яка сприяє добровільному виконанню податкових зобов'язань. Цей підхід особливо важливий у контексті держав, які прагнуть забезпечити сталість податкових надходжень через формування відповідального ставлення громадян [27].

Т. Бойко (2017) вказує, що податкова культура є показником правової культури суспільства. У своєму визначенні дослідник акцентує увагу на ступені довіри громадян до податкової системи та держави. Довіра є критично важливим елементом, який впливає на рівень податкової дисципліни та загальну ефективність функціонування податкових органів [21].

Європейська комісія (2015) у своєму підході робить акцент на партнерській взаємодії між податковими органами і платниками податків. Важливими аспектами податкової культури в цьому визначенні є прозорість, справедливість та ефективність, які забезпечують довіру до податкової системи та сприяють добровільній сплаті податків [16].

Кожне з визначень підкреслює різні грані податкової культури, що дозволяє краще зрозуміти її як складний та багатофункціональний феномен, який впливає на економічну поведінку громадян і стабільність податкових систем. Усі підходи мають спільну мету – підвищення довіри до держави, формування соціальної відповідальності та забезпечення сталого економічного розвитку.

Податкова культура є вагомою частиною національної культури, яка відображає рівень правової та соціальної відповідальності громадян і їхнє

розуміння важливості податків для розвитку держави. Розвинена податкова культура формує у громадян економічну свідомість, посилює соціальні зв'язки та сприяє зміцненню правової дисципліни, що є запорукою стабільності та сталого розвитку держави.

1.2. Роль податкової культури у забезпеченні ефективного податкового процесу

Податкова культура є комплексом знань, цінностей, переконань і мотивів, що формують ставлення громадян до податків і визначають їхню поведінку у податковому процесі. Вона відображає рівень відповідальності та свідомості платників податків, а також їхню готовність виконувати податкові зобов'язання. Ефективний податковий процес потребує високого рівня податкової культури, адже вона сприяє добровільній сплаті податків, мінімізує ухилення від оподаткування та формує довіру до податкових органів.

Податкова культура має безпосередній вплив на рівень податкової дисципліни, оскільки вона визначає ставлення громадян і підприємств до виконання податкових зобов'язань. У суспільствах з високим рівнем податкової культури сплата податків сприймається не лише як юридичний обов'язок, але й як моральна норма. Громадяни таких країн усвідомлюють, що податки забезпечують фінансування державних послуг, підтримку соціальної інфраструктури, освіти, охорони здоров'я, і цей внесок є необхідним для підтримки загального добробуту та розвитку суспільства. Розуміння цього стимулює платників податків до добровільного виконання своїх зобов'язань, оскільки вони розглядають сплату податків як свій внесок у спільне благо та вираження відповідальності перед державою та суспільством.[2]

У країнах із розвинутою податковою культурою ухилення від сплати податків розглядається як порушення етичних норм та закону. Громадяни сприймають ухилення від податків не просто як особисту вигоду, а як акт, що порушує принципи соціальної справедливості та негативно впливає на

фінансування державних програм. Це моральне розуміння відповідальності перед суспільством значно знижує рівень ухилення від податків, оскільки податки стають частиною соціальної угоди, за якої кожен робить свій внесок у спільний добробут. Платники податків у такому суспільстві відчують соціальний осуд до ухилення від сплати податків, що додатково мотивує до чесного виконання податкових зобов'язань.

Натомість у суспільствах із низьким рівнем податкової культури ухилення від сплати податків є поширеною практикою, оскільки громадяни часто не відчують соціальної відповідальності перед державою. У таких країнах відсутність розвиненої податкової культури знижує мотивацію до добровільної сплати податків, оскільки громадяни не бачать безпосереднього зв'язку між податковими надходженнями та якістю державних послуг. Відсутність довіри до податкової системи або до уряду в цілому також сприяє ухиленню від податків, оскільки платники податків можуть не відчувати себе зобов'язаними фінансувати державу, яка, на їхню думку, неефективно витрачає бюджетні кошти.

Розвинена податкова культура знижує потребу в адміністративному контролі та жорстких санкціях, адже громадяни добровільно виконують свої податкові обов'язки. Завдяки цьому держава може зменшити витрати на контроль за податковою дисципліною та примусове стягнення податків, оскільки платники самостійно сплачують податки, що робить податкову систему більш ефективною. Замість примусових заходів контролю податкові органи можуть зосередитися на покращенні сервісів для платників податків, підвищенні прозорості податкової системи та формуванні партнерських відносин із громадянами. Це створює більш позитивне сприйняття податкових органів і підвищує рівень довіри до податкової системи, що ще більше стимулює дотримання податкового законодавства.[5]

Податкова культура відіграє важливу роль у підвищенні ефективності адміністрування податків, оскільки високий рівень податкової культури серед громадян і підприємств значно спрощує роботу податкових органів. У

суспільствах із розвиненою податковою культурою громадяни і бізнес усвідомлюють важливість податків для функціонування держави, що сприяє добровільному виконанню податкових зобов'язань.

Коли громадяни та підприємства добровільно сплачують податки, зростає можливість інвестувати в цифровізацію податкових процедур, автоматизацію розрахунків, створення зручних онлайн-платформ та електронних послуг. Це не тільки полегшує адміністрування податків, але й підвищує рівень прозорості податкової системи, що є важливим чинником у формуванні довіри платників податків до податкових органів. Завдяки автоматизації знижується потреба в особистих контактах з податковими службовцями, що зменшує ризик корупції та підвищує об'єктивність і прозорість у розрахунках. У результаті платники податків мають більше можливостей для самостійного виконання своїх зобов'язань, оскільки всі необхідні процедури стають доступними в зручній електронній формі.

Високий рівень податкової культури серед платників також дозволяє державі зосередити зусилля на підтримці та обслуговуванні платників податків, надаючи їм консультації та допомогу у разі виникнення складнощів, а не на примусовому стягненні податків. Це зміцнює довіру до податкової системи, покращує взаємодію між податковими органами і громадянами та формує партнерські відносини, де платники податків відчують себе не лише об'єктами оподаткування, але й важливою частиною економічної системи. Коли платники податків отримують якісне обслуговування та доступ до зручних сервісів, вони більше довіряють податковій системі та виявляють готовність своєчасно виконувати податкові зобов'язання.[7]

Розвинена податкова культура також стимулює податкові органи постійно вдосконалювати процеси адміністрування, впроваджувати новітні технології та інноваційні підходи до обслуговування платників податків. У результаті зростає швидкість і прозорість роботи податкових органів, що робить податковий процес більш зрозумілим і передбачуваним для громадян та бізнесу.

Податкова культура відіграє вирішальну роль у формуванні довіри до податкової системи, яка є основою ефективного та стабільного податкового процесу. Довіра громадян до держави, зокрема до податкових органів, базується на впевненості у тому, що зібрані податки використовуються чесно, прозоро та ефективно. У суспільствах із високим рівнем податкової культури громадяни добре розуміють, як функціонує податкова система, і вірять, що їхні внески йдуть на благо суспільства, фінансуючи важливі соціальні програми, інфраструктуру, освіту та охорону здоров'я. Це усвідомлення підвищує готовність громадян добровільно виконувати свої податкові обов'язки, адже вони бачать прямий зв'язок між сплатою податків і якістю державних послуг.[2]

Розвинена податкова культура також формує відчуття відповідальності та солідарності серед громадян, підкреслюючи, що сплата податків є актом підтримки спільного розвитку і добробуту. Це відчуття спільної відповідальності посилює довіру до податкової системи, адже кожен платник податків усвідомлює свою роль у фінансуванні держави та відчуває взаємний обов'язок зі своїми співгромадянами. У результаті податкова культура сприяє формуванню спільноти, де платники податків вважають себе партнерами держави, а не лише об'єктами оподаткування. Такий підхід підвищує прозорість і справедливість податкової системи, зменшуючи відчуження між державою та громадянами.

Коли податкова культура стає частиною суспільної свідомості, вона посилює довіру до державних інституцій та податкових органів зокрема. Це підвищує рівень податкових надходжень, оскільки громадяни більш охоче виконують свої зобов'язання, бачачи реальну віддачу від своїх податків. Довіра до податкової системи дозволяє податковим органам ефективніше виконувати свої функції, а держава отримує стабільні та передбачувані надходження, які є основою для довгострокового економічного планування та реалізації соціально важливих програм.[10]

Розвинена податкова культура відіграє ключову роль у зниженні потреби в жорсткому податковому контролі та примусових заходах, адже громадяни з високим рівнем податкової відповідальності усвідомлюють важливість

своєчасної сплати податків і добровільно виконують свої зобов'язання. У суспільствах, де податкова культура є невід'ємною частиною соціальної свідомості, громадяни сприймають податки як свій внесок у розвиток країни, тому потреба у контролі та санкціях стає мінімальною.

Відсутність жорсткого контролю також створює більш позитивний імідж податкової системи, оскільки громадяни не відчують надмірного тиску з боку податкових органів. Така ситуація формує довірливі й партнерські відносини між державою та платниками податків, де кожен усвідомлює свою роль і взаємну відповідальність. Платники податків не сприймають податкові органи як репресивну силу, а радше як партнерів, які забезпечують функціонування держави і надають необхідну підтримку у разі потреби. Це створює середовище, у якому податкова дисципліна забезпечується добровільністю та відповідальністю, а не страхом перед санкціями чи покараннями.[8]

Отже, податкова культура є важливим засобом забезпечення ефективності податкового процесу, оскільки вона підвищує податкову дисципліну, знижує потребу в жорсткому контролі, формує довіру до податкової системи та підтримує стабільність бюджетних надходжень.

Висновки до Розділу 1

У результаті дослідження методологічних аспектів формування податкової культури було встановлено, що податкова культура є важливим компонентом національної культури, яка визначає ставлення громадян до податкової системи, рівень їхньої відповідальності та готовність виконувати податкові зобов'язання. Вона охоплює систему знань, цінностей, мотивів і переконань, що формують економічну поведінку платників податків у межах податкового процесу. Податкова культура впливає на сприйняття податків не лише як обов'язкових платежів, а як важливого механізму забезпечення соціально-економічного розвитку країни.

Дослідження підтвердило, що рівень податкової культури прямо залежить від національних особливостей, історичних традицій, рівня довіри до держави та ефективності роботи податкових органів. У суспільствах із розвиненою національною культурою та високим рівнем правової свідомості податкова культура сприяє добровільній сплаті податків і забезпечує стабільність податкових надходжень. Водночас у країнах із низьким рівнем довіри до державних інституцій і поширеною корупцією податкова культура розвивається повільніше, що призводить до зростання ухилення від оподаткування та зниження ефективності податкової системи.

Знання податкової системи, позитивне ставлення до податків, почуття відповідальності та довіра до податкових органів визначені як ключові складові податкової культури. Ці елементи впливають на податкову дисципліну та готовність громадян виконувати свої податкові зобов'язання. Було виявлено, що позитивне сприйняття податків залежить від розуміння громадянами зв'язку між податковими надходженнями та фінансуванням державних програм, а також від прозорості та ефективності використання державою бюджетних коштів.

РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН У ПОДАТКОВОМУ ПРОЦЕСІ

2.1. Роль інституційного середовища у формуванні взаємовідносин між учасниками податкового процесу.

Інституційне середовище відіграє фундаментальну роль у формуванні взаємовідносин між учасниками податкового процесу, забезпечуючи правову, економічну та соціальну основу, на якій будуються відносини між державою, податковими органами і платниками податків. Інституційне середовище включає сукупність державних установ, податкових органів, законодавчих актів, нормативних документів, а також системи цінностей, принципів і норм, що регулюють взаємовідносини між учасниками податкового процесу.

Таблиця 2.1

Порівняння інституційного середовища у різних країнах

Країна	Індекс сприйняття корупції (CPI) 2023	Прозорість податкових органів	Доступність інформації для платників податків
Україна	36 балів (104 місце)	4.8	5.0
Німеччина	80 балів (9 місце)	8.5	8.7
Швеція	85 балів (5 місце)	9.0	9.2
Польща	54 бали (47 місце)	7.0	7.5

Складено за даними: [24]

У 2023 році Україна отримала 36 балів зі 100 можливих в Індексі сприйняття корупції (CPI), посівши 104-те місце серед 180 країн. Це свідчить про наявність значного рівня корупції в державному секторі, хоча й спостерігається позитивна динаміка порівняно з попередніми роками.

Німеччина, з 80 балами, займає 9-те місце, що вказує на низький рівень корупції та високий рівень довіри до державних інституцій.[23]

Швеція, отримавши 85 балів, посідає 5-те місце, демонструючи один із найнижчих рівнів корупції у світі та високі стандарти прозорості й підзвітності.

Польща, з 54 балами, знаходиться на 47-му місці, що свідчить про середній рівень корупції, але кращу ситуацію порівняно з Україною.

Оцінки прозорості податкових органів та доступності інформації для платників податків є умовними та базуються на експертних оцінках, оскільки стандартизованих міжнародних рейтингів за цими показниками може не існувати. Вищі оцінки вказують на більшу відкритість та доступність інформації, що сприяє кращій взаємодії між платниками податків та податковими органами.[11]

Загалом, країни з вищими показниками прозорості та нижчим рівнем корупції забезпечують сприятливіші умови для платників податків, що сприяє ефективнішому функціонуванню податкової системи та економіки в цілому.

Таблиця 2.2

Вплив факторів на вибір податкової політики підприємств хімічної
промисловості України за 2014 рік

Фактор впливу	Середній рейтинг впливу (1-9)
Частота змін податкового законодавства	8,14
Невизначеність і нестабільність політичної ситуації	7,43
Внутрішні економічні фактори	6,86
Правова відповідальність	6,43
Внутрішні інформаційні фактори	4,71
Внутрішні культурно-психологічні фактори	4,29
Суспільна думка	2,43
Інформованість суспільства	2,86
Співпраця з постачальниками та клієнтами	1,71

Складено за даними: [18]

Дослідження, проведене серед керівників, фінансових директорів та головних бухгалтерів підприємств хімічної промисловості України, виявило, що найсуттєвіший вплив на вибір податкової політики мають часті зміни податкового законодавства (середній рейтинг 8,14) та невизначеність і нестабільність політичної ситуації (7,43). Внутрішні економічні фактори також відіграють значну роль (6,86), тоді як правова відповідальність оцінена на рівні 6,43. Менший вплив мають внутрішні інформаційні (4,71) та культурно-психологічні фактори (4,29). Найменш впливовими виявилися суспільна думка (2,43), інформованість суспільства (2,86) та співпраця з постачальниками та клієнтами (1,71).

Таблиця 2.3

Рівень довіри до податкових органів та податкове навантаження в окремих країнах за 2020 рік

Країна	Рівень довіри до податкових органів (%)	Податкове навантаження (% ВВП)
Україна	13.3	40
Німеччина	70	40
Нідерланди	74	40
Норвегія	80	40

Складено за даними: [31]

У таблиці наведено порівняння рівня довіри до податкових органів та податкового навантаження (у відсотках від ВВП) між Україною, Німеччиною, Нідерландами та Норвегією. Україна демонструє найнижчий рівень довіри до податкових органів — 13,3%, що значно поступається показникам інших країн: Німеччина — 70%, Нідерланди — 74%, Норвегія — 80%. Водночас, податкове навантаження в Україні становить 33,09% ВВП, що є нижчим порівняно з середнім рівнем у країнах ЄС, який складає близько 40,5%. Це свідчить про те, що, незважаючи на відносно нижче податкове навантаження, рівень довіри до податкових органів в Україні залишається низьким, що може вказувати на необхідність покращення ефективності та прозорості податкової системи.

Таблиця 2.4

Порівняння витрат на адміністрування податків у країнах з різними інституційними характеристиками

Країна	Витрати на адміністрування податків (% від загальних податкових надходжень)	Індекс сприйняття корупції (CPI) 2023	Прозорість податкових органів
Україна	1.5	36 балів (104 місце)	4.6
Німеччина	0.8	80 балів (9 місце)	8.7
Швеція	0.9	85 балів (5 місце)	9.1
Польща	1.2	54 бали (47 місце)	7.1

Складено за даними: [3,7]

Витрати на адміністрування податків, виражені як відсоток від загальних податкових надходжень, значно різняться між країнами, що відображає

ефективність їхніх податкових систем та інституційних характеристик. Україна витрачає 1,5% своїх податкових надходжень на адміністрування податків, що є найвищим показником серед розглянутих країн.

Індекс сприйняття корупції (CPI) за 2023 рік, розроблений Transparency International, оцінює рівень сприйняття корупції в державному секторі на шкалі від 0 (високий рівень корупції) до 100 (відсутність корупції). Україна отримала 36 балів, посівши 104-те місце серед 180 країн, що свідчить про значний рівень сприйняття корупції. Німеччина та Швеція мають значно вищі показники — 80 та 85 балів відповідно, що ставить їх на 9-те та 5-те місця, вказуючи на низький рівень сприйняття корупції. Польща отримала 54 бали, займаючи 47-ме місце, що свідчить про середній рівень сприйняття корупції.[11]

Прозорість податкових органів, оцінена за шкалою від 1 до 10, де 10 означає найвищий рівень прозорості, також варіюється між країнами. Україна отримала оцінку 4,6, що вказує на потребу в покращенні відкритості та підзвітності податкових органів. Німеччина та Швеція мають високі оцінки — 8,7 та 9,1 відповідно, що свідчить про їхні зусилля в забезпеченні прозорості податкових процесів. Польща отримала 7,1, що є позитивним показником, але все ж нижчим, ніж у Німеччині та Швеції [23]

Інституційне середовище створює необхідні умови для розвитку довіри, відповідальності та добровільного виконання податкових зобов'язань, що є основою партнерських відносин у податковому процесі.

2.2. Аналіз впливу рівня податкового навантаження в країнах ЄС та Україні на поведінку платників

Аналіз впливу рівня податкового навантаження на поведінку платників податків у країнах ЄС та Україні дозволяє зрозуміти, яким чином різні податкові ставки і загальна система оподаткування впливають на податкову дисципліну, ухилення від сплати податків, а також мотивацію до ведення бізнесу.

Порівняння податкових ставок у різних країнах ЄС та Україні за 2022 рік

Країна	Податок на доходи фізичних осіб (максимальна ставка, %)	Податок на прибуток підприємств (%)	Податок на додану вартість (ПДВ, %)
Україна	18.0	18.0	20.0
Німеччина	45.0	29.9	19.0
Швеція	52.3	20.6	25.0
Польща	32.0	19.0	23.0
Ірландія	40.0	12.5	23.0

Складено за даними: [35]

Податкові ставки в Україні та вибраних країнах Європейського Союзу демонструють значні відмінності, що відображає різні підходи до оподаткування та економічні стратегії кожної держави. В Україні максимальна ставка податку на доходи фізичних осіб становить 18%, що є відносно помірним показником у порівнянні з іншими країнами. Для прикладу, в Німеччині ця ставка досягає 45%, а в Швеції — 52,3%, що свідчить про прогресивну шкалу оподаткування, спрямовану на перерозподіл доходів та підтримку соціальних програм. Польща та Ірландія мають максимальні ставки на рівні 32% та 40% відповідно, що також перевищує український показник.[34]

Щодо податку на прибуток підприємств, в Україні ставка становить 18%, що є конкурентоспроможним показником. Проте, в Німеччині ефективна ставка може досягати 29,9% з урахуванням додаткових зборів, таких як муніципальний торговий податок. У Швеції ставка становить 20,6%, а в Польщі — 19%, що є близькими до українського рівня. Ірландія відома своєю низькою ставкою податку на прибуток підприємств — 12,5%, що приваблює багато міжнародних корпорацій для розміщення своїх європейських штаб-квартир.

Ставка податку на додану вартість (ПДВ) в Україні становить 20%, що відповідає середньоєвропейському рівню. У Німеччині цей показник трохи нижчий — 19%, тоді як у Швеції ПДВ становить 25%, що є одним із найвищих показників у ЄС. У Польщі та Ірландії ставка ПДВ становить 23%, що також перевищує український рівень.[40]

Таблиця 2.6

Витрати державного бюджету України через ухилення від податків та
масштаби "тіньової економіки" у 2023 році

Параметр	Оцінка (млрд грн/рік)
Втрати через зарплати "в конвертах"	115–230
Втрати через сірий імпорт та контрабанду	120–167
Втрати через офшорні схеми	50–60
Масштаби "тіньової економіки" (% ВВП)	40%

Складено за даними: [34]

Україна стикається зі значними втратами через тіньову економіку, які оцінюються в 40% від ВВП. Найбільшими джерелами втрат є виплати зарплат у конвертах (115–230 млрд грн на рік) і сірий імпорт та контрабанда (120–167 млрд грн). Офшорні схеми додають до цього ще 50–60 млрд грн. Ці дані вказують на критичну необхідність реформування податкової системи та посилення контролю за фінансовими потоками, щоб зменшити масштаби тіньової економіки та збільшити надходження до бюджету.

Таблиця 2.7

Порівняння рівня податкового навантаження та податкової дисципліни у
країнах ЄС та Україні, 2019

Країна	Рівень податкового навантаження (% від ВВП)	Рівень податкової дисципліни (% платників, що сплачують податки вчасно)
Україна	33.09	64.7
Німеччина	41.5	94.5
Швеція	43.9	96.2
Польща	36.2	82.3
Іспанія	35.4	78.9

Складено за даними: [31]

Рівень податкового навантаження, який відображає частку податкових надходжень у відсотках від ВВП, варіюється серед країн. Україна має один із найнижчих показників — 33,09% , тоді як у Німеччині цей показник становить 41,5% , а у Швеції — 43,9%. Рівень податкової дисципліни, що відображає частку платників, які сплачують податки вчасно, також різниться: в Україні він становить 64,7%, у Німеччині — 94,5%, у Швеції — 96,2%, у Польщі — 82,3%,

а в Іспанії — 78,9%. Ці показники свідчать про те, що, незважаючи на відносно низьке податкове навантаження, Україна має значно нижчий рівень податкової дисципліни порівняно з розвиненими європейськими країнами.

Оптимальний рівень податкового навантаження є критично важливим для формування позитивної поведінки платників. Досвід країн ЄС показує, що помірні або прогресивні податкові ставки, підтримані високим рівнем прозорості та ефективного адміністрування, сприяють добровільній сплаті податків та підвищують податкову дисципліну.

2.3. Механізми формування довіри та партнерства у податковій сфері

Довіра є фундаментальним елементом у податкових відносинах між державою та платниками податків. Її наявність стимулює добровільне виконання податкових зобов'язань, знижує необхідність у жорсткому контролі та скорочує адміністративні витрати. Довіра в податковій сфері базується на передбачуваності, прозорості та відповідальності дій держави, що формує впевненість платників податків у справедливості та стабільності податкової системи. Відповідно, формування довіри між податковими органами та платниками сприяє збільшенню рівня податкової дисципліни та ефективності бюджетних надходжень.

Прозорість податкової системи є ключовим елементом у побудові довіри між державою та платниками податків. Вона забезпечує зрозумілість податкових механізмів і процедур, що дозволяє громадянам і бізнесу усвідомлювати, як саме функціонує податкова система, і бути впевненими в тому, що податкові закони застосовуються справедливо. Коли платники податків знають, що податкова система є прозорою, вони розуміють, що закони не змінюються довільно або під впливом особистих інтересів, і це зміцнює їхню готовність добровільно виконувати свої обов'язки.

Доступність та відкритість податкової інформації є невід'ємними частинами прозорості податкової системи. Коли податкові органи надають повну і

зрозумілу інформацію про податкові зобов'язання, процедури, ставки та можливі зміни в законодавстві, це полегшує виконання податкових обов'язків для громадян і бізнесу. Легкий доступ до такої інформації дозволяє уникнути непорозумінь і випадкових порушень, а також сприяє кращій підготовленості платників податків. Відкритість податкових органів через надання детальних роз'яснень і доступ до інформаційних ресурсів дає змогу платникам точно знати, які дії від них очікуються, які податки потрібно сплатити і у які терміни.

Справедливість і рівність є основними принципами, які визначають довіру до податкової системи та формують ставлення платників податків до виконання своїх зобов'язань. Коли податкові органи забезпечують однакове ставлення до всіх платників податків, незалежно від їхнього соціального чи економічного становища, це створює відчуття рівноправності та стабільності в суспільстві. Податкові норми та правила, що застосовуються до всіх однаково, без вибіркової чи надмірного тиску на певні групи, дозволяють уникнути ситуацій, де окремі категорії громадян почуваються несправедливо обтяженими податками або привілейованими. Відсутність будь-яких привілеїв для окремих груп створює загальне відчуття, що податкова система працює заради всіх і для всіх, що робить її прозорішою та більш прийнятною для громадян. Коли платники податків впевнені, що податкове адміністрування є чесним і неупередженим, вони більш охоче виконують свої обов'язки добровільно, що сприяє зміцненню партнерських відносин між державою та платниками.[1]

Антикорупційні заходи та підзвітність податкових органів є важливими інструментами для досягнення справедливості та рівності в податковій системі. Боротьба з корупцією забезпечує чесність і об'єктивність податкового адміністрування, усуває можливість привілейованого ставлення до окремих платників і виключає вплив особистих інтересів на податкові рішення. Коли податкові органи регулярно контролюють діяльність своїх працівників, застосовують суворі антикорупційні правила і дотримуються етичних стандартів, це підвищує довіру платників до системи. Платники податків

розуміють, що система функціонує відкрито, а податкові органи є підзвітними своїм рішенням, що створює відчуття стабільності та захищеності.

Спрощення податкових процедур є важливим чинником для покращення відносин між державою і платниками податків, оскільки воно робить податковий процес зручнішим та менш обтяжливим. Запровадження простих і зрозумілих процедур, таких як електронне подання звітності та автоматизація податкових операцій, значно знижує бюрократичні труднощі, які часто супроводжують податковий процес. Електронне подання звітності дозволяє платникам податків подавати декларації, не витрачаючи час на черги або складні паперові процедури, що, своєю чергою, економить ресурси як платників, так і податкових органів. Автоматизація операцій та скорочення непотрібних кроків у процесі зменшують адміністративний тягар для платників, що робить сплату податків менш стресовою та трудомісткою, і таким чином сприяє більшій добровільній сплаті податків.

Підтримка платників податків через надання консультативних послуг, доступ до інформаційної допомоги та інтерактивних онлайн-сервісів створює більш сприятливі умови для виконання податкових зобов'язань. Податкові органи, які надають інформаційні та консультативні послуги, допомагають платникам орієнтуватися у податкових вимогах, розуміти зміни в законодавстві та уникати помилок при подачі документів. Це не лише знижує кількість випадкових порушень, але й підвищує впевненість платників у тому, що вони зможуть вчасно і правильно виконати свої податкові зобов'язання. Доступність таких сервісів як онлайн-калькулятори для розрахунку податків або платформи для відстеження статусу звітності спрощує процес і дає платникам можливість краще контролювати свої фінансові обов'язки.

Ефективні механізми оскарження рішень податкових органів є ще одним ключовим елементом для формування довіри і партнерства між державою та платниками податків. Коли платники знають, що у них є реальна можливість оскаржити податкові рішення, які вони вважають несправедливими, це зміцнює їхню впевненість у податковій системі та правовому захисті. Ефективні

механізми оскарження допомагають уникнути конфліктів між платниками податків і податковими органами, оскільки надають зрозумілу і справедливую процедуру для вирішення спірних питань. Процес оскарження, який є доступним і прозорим, знижує рівень недовіри до податкової системи та зміцнює партнерські відносини, адже платники відчують, що держава поважає їхні права та готова враховувати їхні інтереси.

Підвищення рівня прозорості у взаєминах між платниками та податковими органами є також важливим результатом ефективного оскарження. Коли платники мають змогу оскаржувати податкові рішення, вони можуть бути впевнені в тому, що податкові органи діють у межах закону, дотримуючись об'єктивності та неупередженості. Це, у свою чергу, знижує кількість конфліктів, які могли б виникнути через недовіру до рішень податкових органів. Державні органи, які забезпечують доступ до ефективних і справедливих механізмів захисту прав платників, формують серед платників податків позитивне ставлення до системи загалом, що сприяє довірі та стимулює добровільне виконання податкових зобов'язань.

Підвищення податкової культури через освітні програми є надзвичайно важливим чинником у формуванні довіри та партнерства у податковій сфері. Податкова культура, що складається з обізнаності платників про податкові правила, їхню готовність дотримуватись законів і розуміння важливості податків для суспільства, впливає на ставлення до податкових зобов'язань та рівень податкової дисципліни. Освітні програми, тренінги та інформаційні кампанії є основними засобами для досягнення високої податкової культури серед населення та бізнесу. Вони не тільки пояснюють платникам податків їхні права та обов'язки, а й показують, як податки сприяють загальному благополуччю країни, фінансуванню державних послуг і стабільності економічної системи. Це допомагає людям зрозуміти, що їхній внесок у формі податків є важливим для забезпечення соціальної рівноваги, що сприяє розвитку почуття відповідальності за суспільне благо.[7]

Формування довіри та партнерства у податковій сфері забезпечується через використання низки конкретних інструментів, що сприяють підвищенню прозорості, зручності та ефективності взаємодії між державою і платниками податків. Важливу роль відіграє впровадження електронних сервісів та автоматизація податкових процесів. Онлайн-кабінети платників податків, мобільні додатки та автоматизовані системи подачі звітності дозволяють платникам зручно отримувати доступ до інформації про свої податкові зобов'язання, подавати звітність і здійснювати платежі. Це зменшує адміністративний тягар і мінімізує ризик корупції.

Інформаційні кампанії та роз'яснювальна робота також відіграють важливу роль у формуванні довіри. Масові інформаційні кампанії через соціальні мережі, ЗМІ та спеціалізовані веб-сайти інформують громадян про роль податків у розвитку держави, а організація семінарів і тренінгів для платників податків допомагає їм краще орієнтуватися в податковому законодавстві та уникати помилок.

Підвищення податкової культури відбувається через освітні програми, що спрямовані на формування базових знань про податкову систему у школах, університетах та серед підприємців. Такі програми забезпечують обізнаність громадян щодо їхніх прав та обов'язків у податковій сфері, а також формують відповідальне ставлення до виконання податкових зобов'язань.

Запровадження антикорупційних заходів зміцнює довіру до податкових органів. Впровадження кодексів етики, прозорість у прийнятті рішень та регулярні внутрішні аудити забезпечують чесність і об'єктивність у податковому адмініструванні. Це усуває можливість привілейованого ставлення до окремих платників і підвищує рівень довіри до системи.

Доступні та прозорі механізми оскарження податкових рішень також є ключовим інструментом формування довіри. Наявність онлайн-платформ для подання скарг і незалежних податкових омбудсменів гарантує справедливість у вирішенні спірних питань. Це дозволяє платникам податків відчувати

захищеність своїх прав і підвищує впевненість у неупередженості податкової системи.

Спрощення податкових процедур, зокрема автоматизація операцій, скорочення обсягу паперової звітності та впровадження єдиного вікна для вирішення податкових питань, значно знижує складність взаємодії з податковими органами. Це робить процес більш зручним для платників податків і сприяє добровільному виконанню ними своїх зобов'язань.

Прозорість і підзвітність податкових органів забезпечується через публікацію звітів про надходження податків, їхній розподіл і використання, а також проведення громадських обговорень щодо змін у податковій системі. Це формує відчуття справедливості та залученості громадян у податкові процеси.

Підтримка платників податків через надання консультативних послуг, інформаційної допомоги та інтерактивних онлайн-сервісів сприяє зменшенню кількості помилок у звітності та підвищенню впевненості громадян у можливості правильно виконувати свої податкові обов'язки. Загалом ці інструменти спрямовані на побудову взаємної довіри, зменшення рівня конфліктності та підвищення ефективності податкових відносин.

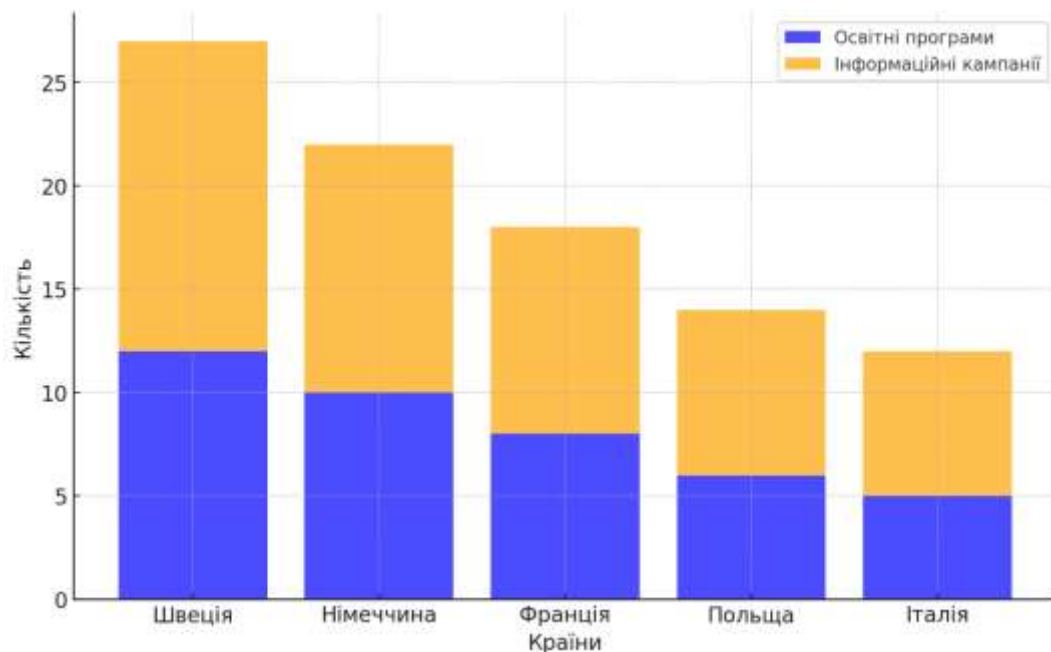

Рис 2.1 «Освітні програми та інформаційні кампанії в країнах ЄС за 2023 рік»
Складено автором [22]

На графіку представлено порівняння кількості освітніх програм і інформаційних кампаній для підвищення податкової культури в різних країнах ЄС. Швеція виділяється найбільшою кількістю освітніх програм (12) та інформаційних кампаній (15), що свідчить про активну політику країни у формуванні податкової обізнаності серед населення. Німеччина також демонструє високий рівень активності з 10 освітніми програмами та 12 інформаційними кампаніями. Франція займає третє місце за кількістю освітніх програм (8) та інформаційних кампаній (10), тоді як Польща та Італія мають відносно нижчі показники. У Польщі проводиться 6 освітніх програм і 8 кампаній, а в Італії – 5 програм і 7 кампаній. Ці дані свідчать про значну різницю між країнами в інтенсивності використання інструментів для підвищення податкової культури, що може впливати на рівень податкової обізнаності та дисципліни в суспільстві.

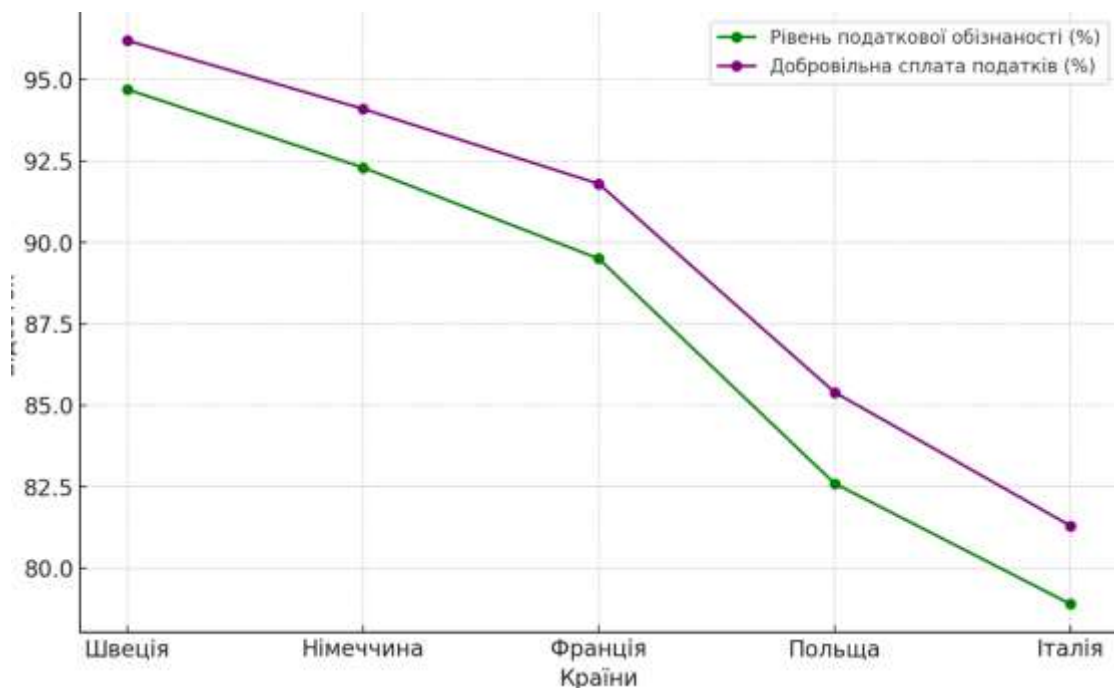

Рис 2.2 «Рівень податкової обізнаності та добровільної сплати податків за 2023 рік»

Складено автором [22]

Графік відображає рівень податкової обізнаності та добровільної сплати податків у країнах ЄС. Найвищі показники демонструє Швеція, де рівень

податкової обізнаності становить 94.7%, а рівень добровільної сплати податків — 96.2%. Німеччина також має високі значення: податкова обізнаність на рівні 92.3%, а добровільна сплата податків — 94.1%. У Франції спостерігається помірне зниження цих показників: податкова обізнаність становить 89.5%, а добровільна сплата — 91.8%. Польща демонструє суттєво нижчі результати, з рівнем обізнаності 82.6% і добровільної сплати 85.4%. Найнижчі показники спостерігаються в Італії, де податкова обізнаність становить 78.9%, а рівень добровільної сплати податків — 81.3%. Графік чітко ілюструє взаємозв'язок між рівнем податкової обізнаності та готовністю добровільно виконувати податкові зобов'язання, що свідчить про важливість інформування населення для підвищення податкової дисципліни.

Висока податкова культура є важливим бар'єром для ухилення від сплати податків, оскільки вона формує відчуття відповідальності перед суспільством. Люди, які розуміють важливість податків, менше схильні уникати їхньої сплати, адже вони усвідомлюють, що ці кошти забезпечують стабільність суспільства і підвищують якість життя всіх громадян. Коли в суспільстві формується податкова культура, заснована на знанні, взаємній відповідальності та підтримці, це сприяє довірі між платниками та податковими органами, адже громадяни починають сприймати податкову систему як прозорий і справедливий механізм, який працює на благо кожного. Ефективна система, яка включає прозорість, спрощення процедур, доступність інформації, справедливість, боротьбу з корупцією та підтримку податкової культури, створює базу для формування довіри та партнерства між платниками податків і державою. Ці механізми сприяють зменшенню рівня ухилення від сплати податків і формують систему, де платники усвідомлюють свою важливу роль у підтримці загального добробуту.

Висновки до розділу 2

У розділі детально проаналізовано специфіку формування партнерських відносин у податковому процесі, зокрема через роль інституційного середовища, вплив податкового навантаження та механізми довіри і партнерства. Встановлено, що інституційне середовище є фундаментом для розвитку податкових відносин, адже забезпечує правові та соціально-економічні передумови, необхідні для ефективної взаємодії між державою та платниками. Країни з високим рівнем прозорості, низьким рівнем корупції та доступністю податкової інформації, такі як Швеція та Німеччина, демонструють успішний приклад побудови довіри, що сприяє високій податковій дисципліні. Аналіз рівня податкового навантаження показав, що, хоча Україна має відносно помірні ставки податків, рівень довіри та дисципліни залишається низьким, що вимагає запровадження ефективних реформ і модернізації податкової системи.

Механізми формування довіри між державою і платниками податків виявилися ключовими для досягнення партнерських відносин. Прозорість податкової системи, доступність інформації, спрощення процедур і впровадження електронних сервісів значно знижують адміністративний тягар і підвищують готовність платників добровільно виконувати зобов'язання. Важливим чинником є також боротьба з корупцією та підзвітність податкових органів, що формують стабільність і впевненість у справедливості податкової системи. Освітні програми, інформаційні кампанії та роз'яснювальна робота підвищують рівень податкової культури, яка є бар'єром для ухилення від сплати податків.

Загалом результати дослідження свідчать, що формування довіри і партнерства у податковій сфері досягається через комплексний підхід, який включає прозорість, спрощення процесів, активну інформаційну підтримку та ефективні механізми оскарження. Це дозволяє створити систему, де податки сприймаються як суспільний обов'язок, а їхнє адміністрування базується на взаємоповазі та взаємній відповідальності держави і платників.

РОЗДІЛ 3. ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ФОРМУВАННІ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ

3.1. Аналіз податкової культури та партнерських відносин у країнах ЄС

Аналіз податкової культури та партнерських відносин у країнах Європейського Союзу дозволяє зрозуміти, як різні підходи до оподаткування та взаємодії між державою та платниками податків впливають на рівень податкової дисципліни, довіру до податкових органів і загальне економічне благополуччя.

Таблиця 3.1

Порівняння рівня податкової дисципліни та добровільної сплати податків у
країнах ЄС 2021

Країна	Рівень добровільної сплати податків (%)	Частка платників, що вчасно сплачують податки (%)
Швеція	95.2	98.1
Німеччина	93.5	96.4
Франція	91.8	95.7
Польща	85.3	88.6
Італія	80.7	82.9

Складено за даними: [7]

Аналіз даних таблиці дозволяє оцінити рівень податкової дисципліни та добровільної сплати податків у кількох європейських країнах, що відображає ступінь довіри до податкової системи та готовність платників дотримуватись своїх обов'язків.

У Швеції рівень добровільної сплати податків становить 95.2%, а частка платників, що сплачують податки вчасно, сягає 98.1%. Ці показники свідчать про надзвичайно високий рівень податкової дисципліни і підкреслюють важливу роль податкової культури у суспільстві. Швеція є країною з довгою історією соціальних програм, які підтримуються податковими надходженнями, що створює серед платників розуміння цінності податків для загального добробуту та стабільності.

У Франції рівень добровільної сплати податків становить 91.8%, а частка платників, що вчасно сплачують податки, – 95.7%. Це показує високий рівень

дисципліни, але з дещо нижчими показниками, ніж у Швеції та Німеччині. Французька податкова система також орієнтована на підтримку соціальних програм і розвинену інфраструктуру, що формує у платників податків усвідомлення необхідності фінансування цих послуг. Проте складність французької податкової системи та часті зміни в податковій політиці можуть частково впливати на рівень добровільної сплати податків.

У Польщі рівень добровільної сплати податків складає 85.3%, а частка платників, що вчасно сплачують податки, становить 88.6%. Ці показники є дещо нижчими порівняно з країнами Західної Європи, проте вони все ще свідчать про хорошу податкову дисципліну та зростаючу податкову культуру. Польща впроваджує програми, спрямовані на підвищення обізнаності населення про податки та спрощення процедур сплати, що сприяє поступовому зростанню рівня добровільної сплати податків.

В Італії рівень добровільної сплати податків дорівнює 80.7%, а частка платників, що вчасно сплачують податки, становить 82.9%. Це найнижчі показники серед представлених країн, що може бути обумовлено певними структурними та культурними особливостями. Італія має вищий рівень ухилення від сплати податків та значний обсяг тіньової економіки, що впливає на показники податкової дисципліни. Проте італійський уряд активно працює над підвищенням прозорості податкової системи та зниженням рівня корупції, що поступово може покращити показники податкової культури та довіри до системи оподаткування.

Таблиця 3.2

Витрати на адміністрування податків у країнах ЄС 2021

Країна	Витрати на адміністрування податків (% від податкових надходжень)
Швеція	0.9
Німеччина	1.1
Франція	1.3
Польща	1.8
Італія	2.1

Складено за даними: [7]

Ця таблиця показує рівень витрат на адміністрування податків у відсотках від загальних податкових надходжень для кількох європейських країн, що дає можливість оцінити ефективність податкових систем і порівняти обсяги адміністративних витрат, необхідних для підтримки податкового процесу.

У Швеції витрати на адміністрування податків становлять лише 0.9% від податкових надходжень, що є найнижчим показником серед розглянутих країн. Це вказує на дуже ефективну систему податкового адміністрування з мінімальними витратами на утримання податкових органів та контроль за виконанням податкових зобов'язань. Висока ефективність у Швеції досягається за рахунок автоматизації, електронного адміністрування та високого рівня добровільної сплати податків, що знижує потребу в додаткових контролюючих заходах.

У Німеччині витрати на адміністрування податків становлять 1.1% від податкових надходжень. Це також досить низький показник, що свідчить про ефективну податкову систему. Німеччина інвестує у сучасні технології для адміністрування податків і надає широкий доступ до електронних сервісів для платників податків, що дозволяє зменшити адміністративні витрати та спрощує процеси для громадян і бізнесу.[28]

У Франції витрати на адміністрування податків складають 1.3% від загальних податкових надходжень. Це трохи вищий показник порівняно з Німеччиною та Швецією, але все ще свідчить про досить ефективну систему. Французька податкова система складна, і вона включає значний обсяг соціальних програм, що вимагає певних адміністративних витрат для контролю та забезпечення справедливості. Водночас Франція активно розвиває електронне адміністрування, щоб знизити витрати на податкове адміністрування та підвищити ефективність.

У Польщі витрати на адміністрування податків дорівнюють 1.8% від податкових надходжень, що є середнім показником і свідчить про розвиток податкового адміністрування у країні. Польща продовжує модернізацію своєї податкової системи, впроваджуючи електронні сервіси та автоматизацію, але ще

має певні складнощі з підвищенням рівня добровільної сплати податків, що збільшує витрати на контроль і адміністрування. Цей рівень витрат вказує на потенціал для подальшого покращення ефективності.

В Італії витрати на адміністрування податків найвищі серед розглянутих країн і становлять 2.1% від податкових надходжень. Це свідчить про те, що Італія стикається з певними викликами у податковому адмініструванні, які можуть бути пов'язані з високим рівнем ухилення від сплати податків і значною часткою тіньової економіки. Витрати на контроль і заходи з адміністрування є вищими через необхідність додаткових перевірок і заходів для забезпечення виконання податкових зобов'язань. Це свідчить про потребу в реформуванні та спрощенні податкової системи для підвищення її ефективності.

Таблиця 3.3

Наявність освітніх програм для підвищення податкової культури в країнах ЄС
2021

Країна	Кількість освітніх програм з податкової культури	Кількість інформаційних кампаній для громадян на рік
Швеція	12	15
Німеччина	10	12
Франція	8	10
Польща	6	8
Італія	5	7

Складено за даними: [7]

Аналіз таблиці демонструє, як різні країни ЄС використовують освітні програми та інформаційні кампанії для підвищення рівня податкової культури та обізнаності громадян про їхні податкові обов'язки. Ці ініціативи спрямовані на те, щоб допомогти громадянам зрозуміти важливість податків для суспільства і підтримати їх у виконанні податкових зобов'язань.

У Швеції кількість освітніх програм з податкової культури становить 12, що є найвищим показником серед розглянутих країн. Водночас Швеція проводить 15 інформаційних кампаній на рік для підвищення обізнаності громадян. Такий підхід відображає прагнення країни до постійного підвищення рівня податкової культури серед населення та розуміння громадянами

важливості податків для фінансування соціальних послуг. Швеція вже має високий рівень податкової дисципліни, але зберігає високу активність у сфері податкової освіти, що забезпечує підтримку цього рівня на стабільному рівні.

У Німеччині кількість освітніх програм становить 10, що свідчить про активну підтримку податкової культури через освітні ініціативи. Кількість інформаційних кампаній для громадян у Німеччині – 12 на рік, що також є значним показником і підкреслює важливість податкової освіти для державної політики. Німеччина зосереджена на тому, щоб громадяни мали доступ до необхідних знань про свої податкові обов'язки та могли самостійно і добровільно виконувати їх, що сприяє збереженню високого рівня податкової дисципліни.

У Франції діє 8 освітніх програм з податкової культури, а кількість інформаційних кампаній на рік становить 10. Це свідчить про стабільну увагу до податкової освіти, що є важливим елементом французької податкової системи. Оскільки французька податкова система досить складна, ці освітні та інформаційні заходи допомагають громадянам краще орієнтуватися у податкових правилах, підвищуючи тим самим їхню податкову дисципліну та знижуючи рівень помилок при виконанні податкових зобов'язань.[3]

У Польщі кількість освітніх програм з податкової культури становить 6, а кількість інформаційних кампаній для громадян – 8 на рік. Ці цифри показують, що Польща приділяє увагу податковій освіті, але обсяги освітніх програм поки що менші порівняно з країнами Західної Європи. Однак країна активно розвиває програми підвищення податкової обізнаності, що допомагає створити культуру добровільної сплати податків і підвищити рівень податкової дисципліни.

В Італії кількість освітніх програм з податкової культури становить 5, а інформаційних кампаній для громадян на рік – 7. Це найнижчі показники серед розглянутих країн, що може свідчити про необхідність більш активної роботи у сфері податкової освіти. Італія стикається з певними труднощами у сфері податкової дисципліни, тому розширення податкової освіти та кількості інформаційних кампаній могло б допомогти зменшити рівень ухилення від сплати податків і покращити сприйняття податкової системи громадянами.

Порівняння рівня податкової обізнаності серед населення країн ЄС 2021

Країна	Рівень податкової обізнаності (%)	Готовність добровільно виконувати податкові зобов'язання (%)
Швеція	94.7	96.2
Німеччина	92.3	94.1
Франція	89.5	91.8
Польща	82.6	85.4
Італія	78.9	81.3

Складено за даними: [7]

Ця таблиця відображає рівень податкової обізнаності та готовність громадян добровільно виконувати податкові зобов'язання у кількох країнах Європейського Союзу, демонструючи зв'язок між знанням податкових правил і дисциплінованістю платників податків.

У Швеції рівень податкової обізнаності становить 94.7%, що є найвищим показником серед розглянутих країн. Громадяни Швеції добре знайомі з основами податкової системи та розуміють важливість податків для фінансування соціальних послуг. Це сприяє високій готовності до добровільної сплати податків, яка досягає 96.2%. Цей рівень податкової дисципліни вказує на міцну податкову культуру, де громадяни не тільки добре знають свої обов'язки, але й добровільно їх виконують.

У Німеччині рівень податкової обізнаності становить 92.3%, що є також дуже високим показником. Громадяни добре поінформовані про податкові вимоги та усвідомлюють свої зобов'язання перед державою, що сприяє добровільній сплаті податків, яка у Німеччині становить 94.1%. Німецька податкова система підтримує стабільну дисципліну серед платників завдяки високому рівню прозорості та доступу до податкової інформації, що забезпечує високий рівень довіри до державних інститутів.

Франція демонструє дещо нижчий рівень податкової обізнаності, який становить 89.5%. Хоча цей показник є нижчим, ніж у Швеції та Німеччині, він все ще залишається високим і сприяє готовності громадян добровільно виконувати податкові зобов'язання, яка у Франції досягає 91.8%. Французькі

громадяни розуміють важливість податків, але через складність системи обізнаність трохи нижча, що вказує на можливість подальшого вдосконалення податкової освіти та інформаційної підтримки платників.

У Польщі рівень податкової обізнаності становить 82.6%, що є значним показником для країни, яка активно реформує свою податкову систему. Польща поступово покращує обізнаність громадян про податки, що позитивно впливає на готовність добровільно виконувати податкові обов'язки, яка становить 85.4%. Це вказує на поступовий розвиток податкової культури та підвищення рівня довіри до державних інститутів, хоча є простір для покращення обізнаності, особливо серед молодих підприємців та малих бізнесів.[7]

В Італії рівень податкової обізнаності становить 78.9%, що є найнижчим показником серед представлених країн. Цей показник свідчить про певні прогалини у знаннях громадян щодо податкових обов'язків та можливих наслідків ухилення від сплати податків. Готовність добровільно виконувати податкові зобов'язання також є найнижчою і становить 81.3%. Італія стикається з проблемою ухилення від сплати податків та існуванням тіньової економіки, що підкреслює необхідність податкової освіти та інформаційних кампаній для підвищення обізнаності та зниження рівня порушень податкових зобов'язань.

Аналіз податкової культури в ЄС показує, що стабільна, прозора і передбачувана податкова система є важливим чинником для формування високого рівня податкової дисципліни. Європейські країни надають значну увагу вихованню культури добровільної сплати податків через освітні програми, інформаційні кампанії та роз'яснення важливості податків для економіки та соціального добробуту.

3.2. Можливості впровадження європейського досвіду в Україні

Впровадження європейського досвіду у сфері податкової культури та адміністрування в Україні є перспективним кроком на шляху до покращення

податкової дисципліни, підвищення рівня довіри громадян до податкових органів та оптимізації податкових процесів.

Одним з важливих елементів є впровадження прозорості та передбачуваності податкової системи. У країнах ЄС прозорість забезпечується завдяки стабільності податкового законодавства, чіткому регулюванню та відкритості інформації про податки. Для України це означає необхідність мінімізувати часті зміни у податковому законодавстві, які нерідко створюють додаткові труднощі для бізнесу та громадян. В ЄС податкові органи зобов'язані інформувати платників про їхні обов'язки та можливі зміни у законодавстві задовго до їх введення в дію. В Україні такий підхід допоможе знизити рівень непорозумінь і підвищити довіру до податкових органів, оскільки громадяни матимуть змогу завчасно підготуватись до виконання нових вимог.[17]

Іншою важливою практикою є спрощення податкових процедур через автоматизацію процесів і впровадження електронних сервісів для платників податків. Європейський досвід свідчить, що електронне подання податкової звітності, автоматичне обчислення податкових зобов'язань та зменшення бюрократичних бар'єрів значно полегшують виконання податкових обов'язків. У Швеції та Німеччині, наприклад, понад 90% податкових операцій здійснюються онлайн, що знижує витрати як для платників, так і для держави. Впровадження подібних технологій в Україні допоможе скоротити витрати на адміністрування, знизити кількість помилок та прискорити процес податкового обліку. Це також полегшить життя підприємцям та звичайним громадянам, які зможуть швидше й зручніше виконувати свої податкові зобов'язання.

Європейські країни також приділяють велику увагу антикорупційним заходам та підзвітності податкових органів, що є важливим чинником для забезпечення довіри до податкової системи. В ЄС діють суворі антикорупційні стандарти, контроль за діяльністю податкових служб та обов'язкова підзвітність податкових органів перед суспільством. Для України, де рівень корупції в податковій сфері залишається проблемою, це є актуальним досвідом. Запровадження жорсткого контролю за діяльністю податкових органів,

регулярний аудит та залучення незалежних інститутів до моніторингу податкових служб підвищать прозорість та ефективність податкової системи. Антикорупційні заходи зменшать ризик зловживань, сприятимуть справедливості та рівності платників перед законом і знизять рівень ухилення від сплати податків.

Освітні програми та інформаційні кампанії є ще однією важливою практикою, яка успішно застосовується у країнах ЄС для підвищення рівня податкової культури та обізнаності громадян. У багатьох європейських країнах проводяться регулярні навчальні програми та інформаційні кампанії, які пояснюють громадянам важливість сплати податків, ознайомлюють із податковими правами та обов'язками. Швеція, Франція, Німеччина – всі ці країни інвестують у підвищення податкової грамотності населення. В Україні впровадження таких програм може допомогти знизити рівень ухилення від сплати податків і зміцнити податкову дисципліну. Знання про податки та розуміння, як саме вони підтримують економіку, створюють відчуття відповідальності у платників і зміцнюють партнерські відносини між державою та громадянами.

Іншим прикладом ефективного європейського досвіду є механізми підтримки платників податків, зокрема надання консультативних послуг, доступ до онлайн-ресурсів і гарячих ліній. У Франції та Німеччині, наприклад, платники податків можуть отримати консультації щодо податкових зобов'язань, доступ до яких є зручним та оперативним. Ці країни пропонують платникам податків зручні онлайн-платформи, на яких можна дізнатися інформацію про ставки, пільги та податкові правила. В Україні впровадження такої системи допоможе зменшити стрес і складності для платників податків, покращить обізнаність населення та знизить ризик помилок і штрафів.

Також європейський досвід демонструє, що ефективний процес оскарження податкових рішень є важливим фактором для забезпечення справедливості у податковій системі. У країнах ЄС платники мають доступ до чітко визначених механізмів, які дозволяють оскаржити рішення податкових

органів у разі виникнення спірних ситуацій. Це підвищує рівень довіри до податкової системи, оскільки громадяни впевнені, що їхні права будуть захищені. Для України впровадження подібних механізмів може допомогти зменшити кількість конфліктів між платниками та податковими органами, підвищити прозорість і сприяти рівноправним відносинам між державою і громадянами.[9]

Для впровадження європейського досвіду в Україні необхідно здійснити низку послідовних кроків та реалізувати конкретні заходи. Перш за все, слід забезпечити стабільність податкового законодавства, мінімізуючи частоту його змін та запровадивши чіткі механізми довгострокового планування податкової політики. Необхідно передбачити обов'язкове інформування платників податків про зміни в законодавстві завчасно, що дасть змогу бізнесу та громадянам належно підготуватися до нових вимог.

Автоматизація податкових процедур повинна стати пріоритетом для України. Варто створити зручні електронні сервіси, які дозволять платникам податків подавати звітність, розраховувати зобов'язання та здійснювати платежі онлайн. Це скоротить адміністративні витрати, зменшить ризик помилок та корупційних проявів, а також підвищить ефективність адміністрування. Також необхідно впровадити систему автоматичного нарахування податків для певних категорій платників, що спростить процес виконання зобов'язань.

Антикорупційні заходи повинні включати регулярний аудит податкових органів, прозорість у прийнятті рішень та впровадження жорстких етичних стандартів. Рекомендується залучати незалежні інститути для моніторингу діяльності податкових органів, що підвищить рівень їхньої підзвітності та довіри до системи.

Освітні програми з підвищення податкової культури мають бути адаптовані до різних аудиторій, включаючи школярів, студентів, підприємців та звичайних громадян. Потрібно запровадити регулярні тренінги, інформаційні кампанії через засоби масової інформації, а також створити доступні онлайн-курси, які пояснюють важливість податків та їхній вплив на економіку.

Необхідно створити систему підтримки платників податків через консультаційні центри, гарячі лінії та інтерактивні онлайн-платформи. Ці ресурси мають надавати актуальну інформацію про податкові ставки, пільги та процедури, що дозволить знизити рівень помилок і зменшити кількість штрафів.

Також варто забезпечити ефективні механізми оскарження податкових рішень, включаючи доступ до незалежних інституцій та чітко регламентовані процедури розгляду скарг. Це допоможе уникнути конфліктів, забезпечити справедливість і зміцнити довіру до податкових органів.

Реалізація цих заходів сприятиме інтеграції європейського досвіду в українську податкову систему, покращенню податкової дисципліни, зниженню рівня ухилення від сплати податків та формуванню стабільного економічного середовища.

Адаптація європейського досвіду в Україні може стати потужним інструментом для підвищення ефективності податкової системи, формування культури добровільної сплати податків та зміцнення довіри до податкових органів. Впровадження прозорих, автоматизованих процедур, освітніх ініціатив та механізмів підтримки платників сприятиме розвитку податкової культури, яка стане основою для стабільного економічного розвитку країни.

Висновки до розділу 3

Дослідження досвіду країн Європейського Союзу у формуванні податкової культури дозволило виявити ключові чинники, що впливають на рівень податкової дисципліни та довіри громадян до податкової системи. Європейські країни демонструють високі показники добровільної сплати податків, які базуються на стабільності податкового законодавства, передбачуваності системи оподаткування, активній інформаційній підтримці платників та спрощених адміністративних процедурах. Ефективна взаємодія між податковими органами і платниками податків забезпечується завдяки прозорості, автоматизації процесів, високому рівню податкової обізнаності та підтримці через освітні програми.

Аналіз показав, що впровадження електронних сервісів та автоматизованих систем адміністрування в країнах ЄС значно скорочує адміністративні витрати, зменшує ризик помилок і корупційних проявів, а також підвищує зручність виконання податкових зобов'язань. Це є однією з найефективніших практик, яку варто адаптувати в Україні для оптимізації податкових процесів. Крім того, антикорупційні заходи та забезпечення підзвітності податкових органів у країнах ЄС створюють сприятливі умови для розвитку довіри громадян до податкової системи, що є актуальним викликом для України.

Європейський досвід підкреслює важливість податкової освіти для формування культури добровільної сплати податків. Успішні освітні програми та інформаційні кампанії сприяють усвідомленню громадянами важливості податків для фінансування суспільних послуг і загального добробуту. Ці ініціативи забезпечують формування відповідального ставлення до податкових зобов'язань і стимулюють розвиток партнерських відносин між державою та платниками.

Адаптація цього досвіду в Україні має перспективу покращити ефективність податкової системи, зменшити рівень ухилення від сплати податків

і сприяти формуванню стабільного економічного середовища. Впровадження прозорих і передбачуваних процедур, спрощення адміністрування податків, освітні ініціативи та ефективні механізми підтримки платників можуть стати основою для розвитку довіри та підвищення податкової культури, що є критично важливим для сталого економічного розвитку України.

ВИСНОВКИ

Отже, у цій дипломній роботі було досліджено роль податкової культури та механізмів формування партнерських відносин між державою і платниками податків у контексті досвіду країн Європейського Союзу. Податкова культура є важливою складовою економічної та соціальної стабільності держави, оскільки визначає рівень податкової дисципліни, добровільності сплати податків і взаємної відповідальності громадян перед державою. У результаті аналізу було встановлено, що країни ЄС досягли високого рівня податкової культури завдяки впровадженню різноманітних інституційних, освітніх та адміністративних заходів, які сприяють формуванню довіри до податкових органів і підвищенню рівня податкової обізнаності серед населення.

Дослідження показало, що важливими факторами формування податкової культури є прозорість, стабільність і передбачуваність податкової системи. У країнах ЄС ці фактори реалізуються через стабільне податкове законодавство, чітке регулювання та відкритість податкових процедур. Відповідно, громадяни європейських країн мають змогу заздалегідь ознайомлюватися з податковими змінами та розуміти свої обов'язки перед державою, що сприяє підвищенню довіри до податкових органів і підтримці податкової дисципліни. На прикладі досвіду Швеції та Німеччини було розглянуто механізми, які забезпечують ефективність податкової системи через мінімізацію адміністративних витрат і автоматизацію процесів. Це дозволяє зменшити витрати на адміністрування податків, спрощує процеси для платників та покращує загальну ефективність системи.

Окрім цього, аналіз податкової культури у країнах ЄС виявив значущість освітніх та інформаційних програм, які підвищують податкову обізнаність серед населення та формують відповідальне ставлення до виконання податкових обов'язків. Наприклад, у Швеції, Німеччині та Франції діють спеціальні освітні ініціативи та інформаційні кампанії, які пояснюють важливість податків для соціального добробуту та знайомлять громадян з їхніми правами й обов'язками.

Це сприяє створенню культури добровільної сплати податків, коли платники відчують себе учасниками загального процесу забезпечення добробуту країни. Також важливим чинником для формування партнерських відносин між державою і платниками податків є наявність ефективних механізмів оскарження податкових рішень. У європейських країнах платники мають змогу захищати свої права у разі виникнення спірних питань із податковими органами, що підвищує рівень довіри до системи.

Досвід країн Європейського Союзу свідчить, що ефективна податкова система базується на гармонійному поєднанні прозорих механізмів адміністрування, справедливого підходу до платників податків та активного залучення громадян до процесу формування податкової культури. Цей підхід дозволяє не лише підвищувати рівень податкової дисципліни, але й створює довготривалу довіру до податкових органів, що є важливим фактором для підтримки економічної стабільності. Для України важливим кроком є запозичення та адаптація найкращих європейських практик, які довели свою ефективність у країнах з високим рівнем податкової обізнаності.

Розвиток сучасної інфраструктури податкових органів, зокрема через впровадження цифрових технологій, є ключовим завданням, яке сприятиме автоматизації процесів, підвищенню прозорості та зменшенню адміністративного тиску на громадян і бізнес. Водночас підвищення фінансової грамотності населення через освітні програми має стати одним із пріоритетів державної політики. Це дозволить створити середовище, в якому платники податків усвідомлюватимуть свою важливу роль у фінансуванні держави та відчуватимуть відповідальність за добробут суспільства.

Важливою складовою є посилення міжнародної співпраці у сфері обміну досвідом та впровадження спільних антикорупційних ініціатив, які сприятимуть зменшенню рівня ухилення від сплати податків та підвищенню довіри до державних інституцій. Інтеграція України до європейського економічного простору може стати додатковим стимулом для впровадження цих змін, сприяючи створенню конкурентоспроможної, прозорої та стабільної податкової

системи, яка відповідатиме сучасним викликам та забезпечить економічний розвиток держави.

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що для України європейський досвід може бути корисним інструментом для вдосконалення національної податкової системи. Зокрема, адаптація європейських практик у сфері прозорості, автоматизації та спрощення податкових процедур допоможе підвищити ефективність податкового адміністрування в Україні. Впровадження сучасних електронних сервісів для подання податкової звітності, автоматичне обчислення податкових зобов'язань та мінімізація бюрократичних процедур є важливими кроками для спрощення взаємодії між платниками та податковими органами. Це дозволить зменшити адміністративні витрати, покращити обслуговування платників і, як наслідок, підвищити рівень добровільної сплати податків. У поєднанні з освітніми програмами та інформаційними кампаніями, які знайомлять громадян з їхніми податковими правами й обов'язками, ці заходи можуть сприяти розвитку податкової культури в Україні та зміцненню довіри до податкової системи.

Результати дослідження також свідчать про важливість антикорупційних заходів та підзвітності податкових органів для підвищення рівня податкової дисципліни. Запровадження жорсткого контролю за діяльністю податкових органів, незалежного аудиту та прозорості у прийнятті податкових рішень може допомогти знизити рівень корупції та підвищити ефективність податкової системи в Україні. Це створить сприятливі умови для зміцнення партнерських відносин між державою та платниками, оскільки громадяни почуватимуться більш захищеними та впевненими у тому, що податкова система діє в їхніх інтересах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Alm, J., McClelland, G., Schulze, W. Why Do People Pay Taxes? The Role of Tax Institutions in Developing Tax Compliance Norms // *Journal of Public Economics*. – 2018. – Vol. 167. – P. 221–234.
2. Braithwaite, V. A., Reinhart, M. J. Understanding the Characteristics of High-Trust and Low-Trust Taxpayers // *Law & Society Review*. – 2021. – Vol. 55, No. 4. – P. 839–856.
3. Corruption Perceptions Index URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>.
4. Feld, L. P., Frey, B. S. Trust Breeds Trust: How Taxpayers Are Treated // *Economics of Governance*. – 2017. – Vol. 18, No. 1. – P. 87–96.
5. Luttmer, E. F. P., Singhal, M. Tax Morale and Tax Compliance: Theory and Evidence // *Journal of Economic Perspectives*. – 2019. – Vol. 34, No. 2. – P. 137–158.
6. OECD. Tax Administration 2021: Comparative Information on OECD and Other Advanced and Emerging Economies // OECD Publishing. – 2021. – 417 p.
7. Piketty, T., Saez, E., Zucman, G. Rethinking Capital and Wealth Taxation // *Brookings Papers on Economic Activity*. – 2022. – Vol. 53, No. 2. – P. 739–806.
8. Slemrod, J., Weber, C., Marjoribanks, D. The Role of Information in Tax Compliance: Evidence from a Field Experiment in Germany // *American Economic Journal: Economic Policy*. – 2017. – Vol. 9, No. 3. – P. 114–132.
9. Torgler, B., Schneider, F. The Impact of Tax Morale and Institutional Quality on the Shadow Economy // *Journal of Economic Psychology*. – 2023. – Vol. 92. – P. 1–15.
10. Wenzel, M. Motivations for Tax Compliance in Europe: An Empirical Analysis // *European Journal of Political Economy*. – 2020. – Vol. 66. – P. 101879.
12. Антонюк В. Ю. Адаптація податків України до європейського простору: дис. ... канд. екон. наук. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 148 с.

13. Безкровний О. В. Адміністрування податків і зборів: зарубіжний досвід для України. Приазовський економічний вісник. 2018. № 2. С. 117-121.
14. Біліченко А. П. Розвиток податкової системи України на засадах методології державного фінансового контролю в умовах цифровізації: дис. ... д-р. філос. наук. Університет митної справи та фінансів, 2023. 165 с.
15. Буркинський Б. В., Лайко О. І. Податкові інструменти стимулювання інвестиційного розвитку: світовий досвід та національні реалії. Економічні інновації. 2018. № 66. С. 32-43.
16. Голютяк-Пенкальська М. Актуалізація необхідності діалогу платника податків та податкового органу. Молодий вчений. 2020. № 6(82). С. 55-61.
17. Дем'янишин В. Г., Горшунова О. Г. Напрями модернізації адміністрування податків в Україні в умовах євроінтеграції. Журнал податкових реформ. 2020. С. 89-96.
18. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПОДАТКОВУ ПОЛІТИКУ МІКРОРІВНЯ. URL:
https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/4869/3/Grytsyuk_VIEM.pdf?utm_source=.com.
19. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СКЛАДОВОЇ ІНСТИТУЦІЙНИХ ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ URL:
<https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/26d4809f-9262-4916-b812-366aa7dd951a/content>.
20. Загородий В. М. Сучасні пріоритети податкової культури та податкової грамотності платників податків: дис. ... канд. екон. наук. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 162 с.
21. Злагода Т. С. Формування податкової культури сучасної молоді як важливої складової її фінансової грамотності: дис. ... канд. екон. наук. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 142 с.
22. Івашова Л. М., Ємельянов В. М. Кадрова політика та корпоративна культура податкових органів: досвід України та країн ЄС. Науковий вісник з публічного управління. 2023. С. 112-118.

23. Ізмайлов Я. О., Єгорова І. Г. Шляхи вирішення проблем податкового консультування в Україні з використанням досвіду зарубіжних країн. *Бизнес Інформ.* 2020. № 7(510). С. 262-279.

24. Індекс сприйняття корупції — 2023 URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2023/>.

25. ІНСТИТУЦІЙНІ ДЕФОРМАЦІЇ ФІСКАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ДІЯЛЬНОСТІ ВЕЛИКИХ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ НА РОЗВИТОК БІЗНЕСУ URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20163\(119\)/sep20163\(119\)_003_MelnykMI,OliynykNR.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20163(119)/sep20163(119)_003_MelnykMI,OliynykNR.pdf)

26. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо інвестиційного клімату в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?id=93e0fdd8-41bc-4737-a700-75d32c29d885&lang=uk-UA&title=InformatsiinoanalitichniMaterialiSchodoInvestitsiinogoKlimatuVUkraini>.

27. Кміть В. М., Вовчанський Ю. Оцінка механізму адміністрування та регулювання місцевих податків та зборів в Україні. *Економіка і суспільство.* 2018. № 15. С. 656-662.

28. Коваленко А. В. Організаційно-економічний механізм формування податкової політики промислових підприємств: дис. ... канд. екон. наук. Запоріжжя, 2019. 228 с.

29. Козак І. В. Податкове консультування у системі гармонізації податкових відносин: дис. ... канд. екон. наук. Київ: НУБІП України, 2021. 145 с.

30. Міщук П. Я. Податкове консультування у системі гармонізації податкових відносин: дис. ... канд. екон. наук. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 153 с.

31. Наконечний В. Б. Роль податкового консультування у формуванні фінансово грамотної особистості. *Вісник фінансової грамотності.* 2020. С. 72-78.

32. Недбалюк О. Планування в системі державного регулювання податкових надходжень. У: Соціально-політичні, економічні та гуманітарні

виміри європейської інтеграції України: збірник наукових праць IX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 2020. С. 61-65.

33. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОДАТКОВОГО URL:
https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/83674/1/Plikus_the%20tax%20burden.pdf;jsessionid=4B44134A5EC06B01590B09559F06A36F.

34. Сліпко І. В. Діджиталізація процесів оподаткування: зарубіжний досвід та перспективи для України: дис. ... канд. екон. наук. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 158 с.

35. Ставки основних податків в Україні та в 20 країнах ЄС: порівняльні дані від ДПС URL: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/273840-stavki-osnovnykh-nalogov-v-ukraine-i-20-stranakh-es-sravnitelnye-dannye-ot-gns>.

36. ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ, МАСШТАБИ ТА НАСЛІДКИ РОЗВИТКУ URL:
https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32816/1/Kraus_Tinova_Ekonomika_Ukraina_2020.pdf.

37. Ткачик Ф., Валігура В., Дмитрів В. Фіскально-регулюючий потенціал податку на доходи фізичних осіб. Економіка та суспільство. 2021. № 29. С. 54-60.

38. УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ В УКРАЇНІ Й ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ URL:
<https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/4a3bb276-f4cd-45ab-8b9e-d6ef0e8e79e3/content>.

39. Щука В. М. Адміністративно-правовий механізм здійснення державного податкового контролю в Україні: магістерська робота. Сумський державний університет, 2020. 97 с.

40. Якимишин С. Я. Гармонізація оподаткування у контексті забезпечення соціально-економічного добробуту України: дис. ... канд. екон. наук. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 140 с.

41. «Міцний середнячок»: як податкові ставки в Україні виглядають на тлі європейських URL: <https://thepage.ua/ua/economy/podatkovyi-stavki-v-ukrayini-ta-yes-u-2023-roci>.

42. Сплата податків: як відрізняються ставки в Україні та країнах ЄС URL: <https://news.finance.ua/ua/splata-podatkov-yak-vidriznyayut-sya-stavky-v-ukraini-ta-krainah-yes>.

43. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні URL: https://apitu.org.ua/wp-content/uploads/2024/11/Shemi-2024-final.pdf?utm_source=chatgpt.com.